

Orzecznictwo

Sądu Najwyższego,
Sądów Apelacyjnych,
Naczelnego Sądu Administracyjnego
i Trybunału Konstytucyjnego

NR 1-2/styczeń-luty 2015

wydanie specjalne

ISSN 1233-2577

PROKURATURA
GENERALNA

Prawo Karne

Sąd Najwyższy

Art.	Str.
41 § 1a k.k.	5
43 § 1 k.k.	5
71 § 1 k.k.	5
86 § 1 k.k.	6
91 § 3 k.k.	6
177 § 1 k.k.	6
233 § 1 k.k.	7
87 § 1a k.w.	7
5 § 2 k.p.k.	7
14 k.p.k.	7
37 k.p.k.	8
79 § 1 pkt 3 k.p.k.	8
84 § 2 zd. 2 k.p.k.	9
339 § 5 k.p.k.	9
343 § 1 k.p.k.	10
387 § 2 k.p.k.	10
413 § 1 k.p.k.	11
413 § 2 k.p.k.	11
437 § 2 k.p.k.	11
440 k.p.k.	12
451 k.p.k.	12
501 pkt 1 k.p.k.	12
536 k.p.k.	12
537 § 1 k.p.k.	13
574 k.p.k.	13
619 § 1 k.p.k.	13
17 § 3 k.p.w.	14

Sądy Apelacyjne

25 § 1 k.k.	14
46 § 1 k.k.	14
82 § 1 i 2 k.k.	15
115 § 19 k.k.	15
286 § 1 k.k.	15
62 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2012 r., poz. 124)	16
4 § 1 k.p.k.	16
7 k.p.k.	16
8 § 1 k.p.k.	17
25 § 1 pkt 1 k.p.k.	17
173 k.p.k.	17
415 § 5 k.k.	18
427 § 2 k.p.k.	18
552 § 1 k.p.k.	18
555 k.p.k.	19
571 § 1 k.p.k.	19

Sąd Najwyższy

Prawo Cywilne

9 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm.) w zw. z § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 27, poz. 199)	20
§ 10 ust. 1 pkt 3 w zw. z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 490)	24

184 ust. 1 i art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz. 523 ze zm.) i art. 455 k.c.	32

Prawo Administracyjne

Naczelny Sąd Administracyjny

42 ust. 12, ust. 12a i ust. 13 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. Dz. U. z 2011 r., Nr 177, poz. 1054 ze zm.)	36

Trybunał Konstytucyjny

101 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 395)	48

Prawo Karne

Sąd Najwyższy

Prawo karne materialne

1

Art. 41 § 1a k.k.

Nieuprawnionym byłoby uznanie występku z art. 231 § 1 k.k. jako mieszczącego się w katalogu przestępstw określonych w art. 41 § 1a k.k. wyłącznie z tego powodu, że zachowanie oskarżonej wiązało się z czynnościami seksualnymi. Tego rodzaju wniosek byłby przejawem niedopuszczalnej, rozszerzającej na niekorzyść oskarżonej interpretacji tego przepisu i pozostawałby w sprzeczności ze stawianymi wobec ustawodawcy wymaganiami określoności elementów kary.

Wyrok SN z dnia 1 października 2014 r., sygn. II KK 129/14.

2

Art. 43 § 1 k.k.

Środek karny w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zgodnie z treścią przepisu art. 43 § 1 k.k., orzeka się w latach, od roku do lat 10. Nie ulega zatem wątpliwości, iż obowiązkiem sądu było określenie czasu obowiązywania przedmiotowego nakazu, którego nie da się określić, jak trafnie dostrzegł to autor kasacji, wykorzystując możliwość, jaką daje art. 13 § 1 k.k.w. i wynikająca z art. 5 § 2 k.p.k. zasada *in dubio pro reo*.

Wyrok SN z dnia 14 października 2014 r., sygn. III KK 125/14.

3

Art. 71 § 1 k.k.

Kara grzywny, przewidziana w art. 71 § 1 k.k., jest integralnie związana z orzeczeniem o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności i nie może bez takiego orzeczenia samodzielnie egzystować. Grzywna na podstawie art. 71 § 1 k.k. może być orzeczona tylko wtedy, gdy jej orzeczenie na innej podstawie nie jest możliwe, zarówno jako kary samoistnej (art. 33 § 1 k.k.), jak i kary kumulatywnej obok kary pozbawienia wolności (art. 33 § 2 k.k.). W przepisie tym wprowadzona została odrębna od art. 33 k.k. podstawa orzekania grzywny i jej orzeczenie na tej podstawie jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy następuje warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności lub kary ograniczenia wolności, z którymi jest ona integralnie związana. Przepis

art. 71 § 2 k.k. normuje wykonanie kary grzywny, którą orzeczono na podstawie art. 71 § 1 k.k., w przypadku zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności lub kary ograniczenia wolności, obok której ją orzeczono. Zgodnie z treścią tej regulacji, w sytuacji zarządzenia wykonania takiej warunkowo zawieszanej kary grzywna orzeczona na podstawie art. 71 § 1 k.k. nie podlega już wykonaniu.

Wyrok SN z dnia 16 października 2014 r., sygn. II KK 261/14.

4

Art. 86 § 1 k.k.

Zgodnie z dyspozycją przepisu art. 86 § 1 k.k. kara łączna za przestępstwa pozostające w zbiegu realnym, gdy orzeczone nimi kary nadają się do połączenia, nie może być niższa od najwyższej kary orzeczonej za przestępstwo.

Wyrok SN z dnia 1 października 2014 r., sygn. II KK 142/14.

5

Art. 91 § 3 k.k.

Kara orzekana wyrokiem łącznym na podstawie art. 91 § 3 k.k. w sytuacji, gdy sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa należące do ciągu przestępstw określonego w art. 91 § 1 k.k., jest karą łączną, której podstawę stanowią kary z osobna wymierzone za te przestępstwa. Dolną granicą tej kary jest najwyższa z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa, a górną – suma tych kar, która jednak nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie, którego znamiona każde z tych przestępstw wyczerpuje.

Uchwała SN z dnia 30 września 2014 r., sygn. I KZP 20/14.

6

Art. 177 § 1 k.k.

Sprawcą przestępstwa wypadku komunikacyjnego może być przecież każdy jego uczestnik, a zatem przepis art. 178a § 1 k.k. określający podmiot przestępstwa w nim opisanego wężiej niż w przypadku przestępstwa z art. 177 § 1 lub 2 k.k., tj. jako osoby prowadzące pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, nie zostaje wyłączony (skonsumowany) ani przez przepis art. 177 § 1 lub 2 k.k., ani tym bardziej przez art. 178 § 1 k.k., który nie określa przecież odrębnego typu czynu zabronionego, a jedynie stanowi okoliczność zaostrzającą odpowiedzialność karną.

Wyrok SN z dnia 1 października 2014 r., sygn. II KK 178/14.

7

Art. 233 § 1 k.k.

Czynność sprawcza przestępstwa z art. 233 § 1 k.k. w postaci „zatajenia prawdy” polega na świadomym utrzymaniu przez świadka w tajemnicy zarówno w fazie swobodnej relacji, jak i w fazie odpowiedzi na pytania (art. 171 § 1 k.p.k.) okoliczności mogącej mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, przy czym bez znaczenia pozostaje, że o tę okoliczność świadek nie został zapytany.

Wyrok SN z dnia 2 października 2014 r., sygn. IV KK 82/14.

Prawo wykroczeń

8

Art. 87 § 1a k.w.

W przypadku zagrożenia alternatywnego karami aresztu bądź grzywny, co ma miejsce w treści przepisu art. 87 § 1a k.w., nadzwyczajne złagodzenie kary mogło polegać jedynie na wymierzeniu kary nagany jako kary łagodniejszej od kary grzywny. Kara ograniczenia wolności nie jest łagodniejsza od kary grzywny, co jasno wynika z przewidującego hierarchię kar art. 18 k.w.

Wyrok SN z dnia 1 października 2014 r., sygn. II KK 39/14.

Prawo karne procesowe

9

Art. 5 § 2 k.p.k.

Przewidziany w art. 5 § 2 k.p.k. nakaz rozstrzygania na korzyść oskarżonego niedających się usunąć wątpliwości nie ma zastosowania do sytuacji, gdy wątpliwości te są rezultatem niedokładnego i niewyczerpującego postępowania dowodowego. W sytuacji, gdy sąd przeprowadzi to postępowanie w sposób pełny i kompletny, i podda te tak zebrane dowody ocenie spełniającej rygory art. 7 k.p.k., to zastosowanie zasady z art. 5 § 2 k.p.k. nastąpi dopiero wtedy, gdy tak przeprowadzona ocena dowodów potwierdzi wciąż istnienie niedających się – w oparciu o nią – usunąć wątpliwości. Dopiero wówczas sąd musi je wytłumaczyć na korzyść oskarżonego.

Postanowienie SN z dnia 17 września 2014 r., sygn. V KK 127/14.

10

Art. 14 k.p.k.

Orzecznictwo sądów powszechnych, a także Sądu Najwyższego, wypracowało szereg kryteriów niezwykle pomocnych przy ustalaniu tożsamości czynów w perspektywie zasady skargowości, wyrażonej w art. 14 k.p.k. Zgodnie z tą zasadą, ramy postępowania jurysdykcyjnego są określone przez zdarzenie

historyczne opisane w akcie oskarżenia, a nie przez poszczególne elementy tego opisu. Zatem, zasada skargowości nie ogranicza sądu w ustaleniach wszystkich cech faktycznych tego zdarzenia oraz w zakresie oceny prawnej rozpoznawanego czynu. Sąd nie jest więc związany ani szczegółowym opisem czynu zawartym w zarzucie aktu oskarżenia, ani kwalifikacją prawną nadaną temu czynowi przez oskarżyciela.

Wyrok SN z dnia 30 września 2014 r., sygn. II KK 234/14.

Art. 37 k.p.k.

11

Jak podkreślano wielokrotnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, instytucja przewidziana w art. 37 k.p.k. ma charakter wyjątkowy. Należy przez to rozumieć możliwość odstąpienia od rozpoznania sprawy przez miejscowo właściwy sąd jedynie w razie zaistnienia sytuacji jednoznacznie świadczącej, iż pozostawienie sprawy w gestii właściwego sądu sprzeciwiałoby się dobro wymiaru sprawiedliwości. Bezpornie stwierdzić należy, że Sąd Najwyższy ma uprawnienie do sięgania po tę instytucję w celu usunięcia ewentualnych spekulacji, nawet nieuprawnionych zastrzeżeń co do obiektywnego, bezstronnego rozpoznania sprawy, tym niemniej ocena zawnioskowanych okoliczności winna wynikać z weryfikacji realiów i specyfiki każdej sprawy. Innymi słowy, ocena celowości przekazania sprawy musi uwzględniać przede wszystkim: istnienie związku (podmiotowego oraz przedmiotowego) pomiędzy prowadzonym postępowaniem karnym a właściwym sądem, w szczególności zakres orzekania tego sądu w konkretnej sprawie.

Postanowienie SN z dnia 24 września 2014 r., sygn. IV KO 65/14.

12

Obowiązkiem sądu właściwego, występującego o przekazanie sprawy w trybie art. 37 k.p.k., jest wykazanie okoliczności przemawiających za tym, że dobro wymiaru sprawiedliwości wymaga przełamania konstytucyjnej zasady rozpoznania sprawy przez sąd właściwy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), a więc postąpienia wyjątkowego, ale koniecznego do tego, aby wspomniane dobro nie ucierpiało kosztem nadmiernie rygorystycznego przestrzegania tej zasady.

Postanowienie SN z dnia 24 września 2014 r., sygn. IV KO 67/14.

Art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k.

13

Obrona obowiązkowa, związana z sytuacją przewidzianą w art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k., nabiera takiego charakteru dopiero z chwilą ujawnienia się przestępstwa, o jakiej mowa w tym przepisie, tj. powzięcia przez organ procesowy uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności oskarżonego lub pojawienia się okolicz-

ności, które powinny taką uzasadnioną wątpliwość wzbudzić. Zatem, zasadnicze znaczenie uzyskują materiały zgromadzone w toku postępowania, które mają być podstawą do dokonania z jednej strony oceny przez organ prowadzący postępowanie, czy są przesłankami do powstania wątpliwości, o jakich mowa w art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k., a z drugiej – na dalszych etapach postępowania, są podstawą do przeprowadzenia kontroli, czy ta ocena była prawidłowa. Podkreślić przy tym trzeba, że nie każda wątpliwość dotycząca stanu psychicznego oskarżonego skutkuje uruchomieniem instytucji obrony obligatoryjnej ze wszystkich jej konsekwencjami. Ustawa wymaga, aby ta wątpliwość była uzasadniona, a więc poparta takimi okolicznościami natury faktycznej, które w odbiorze zewnętrznym przemawiają za realną możliwością wystąpienia u oskarżonego zakłóceń w stanie zdrowia psychicznego w chwili czynu lub w toku procesu karnego.

Postanowienie SN z dnia 25 września 2014 r., sygn. III KK 229/14.

14

Poddanie oskarżonego badaniom psychiatrycznym w innej sprawie nie tworzy, samo przez się, uzasadnionych wątpliwości co do stanu jego poczytalności odnośnie do innego czynu, a tym samym nie przesądza potrzeby dopuszczenia dowodu z opinii biegłych psychiatrów i poddania go – tylko z tego względu – kolejnym badaniom psychiatrycznym.

Postanowienie SN z dnia 17 września 2014 r., sygn. V KK 128/14.

15

Art. 84 § 2 zd. 2 k.p.k.

Złożenie przez adwokata wyznaczonego obrońcą z urzędu wniosku o wyznaczenie innego obrońcy dla dokonania czynności, jeśli należałoby jej dokonać poza siedzibą lub miejscem zamieszkania dotychczasowego obrońcy (art. 84 § 2 zd. 2 k.p.k.), i jego nieuwzględnienie nie jest warunkiem uznania wydatków, poniesionych przez obrońcę przy wykonywaniu tej czynności, za „niezbędne” w rozumieniu § 19 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 461).

Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 30 września 2014 r., sygn. I KZP 15/14.

16

Art. 339 § 5 k.p.k.

Zawarte w art. 339 § 5 k.p.k. sformułowanie „strony, obrońcy i pełnomocnicy mogą wziąć udział w posiedzeniach wymienionych w § 1 oraz w § 3 punkty 1, 2 i 6” oznacza, że wymienieni uczestnicy postępowania mają prawo do udziału

w tych posiedzeniach z uwagi na to, że „ustawa tak stanowi” (art. 96 § 1 k.p.k.). Zaskarżenie orzeczenia wydanego przez organ pierwszej instancji, zgodnie z art. 464 § 1 k.p.k., rodzi ich uprawnienie do udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego.

Postanowienie SN z dnia 30 września 2014 r., sygn. I KZP 17/14.

17

Art. 343 § 1 k.p.k.

Zatem, jeśli sąd decyduje się na uwzględnienie wniosku, to orzeczenie skazujące nie może w zakresie kary i ewentualnych środków karnych w jakikolwiek sposób różnić się od wniosku prokuratora uzgodnionego z oskarżonym. Natomiast odstąpienie przez sąd *meriti* od ustaleń poczynionych przez strony i zamieszczonych we wniosku w zakresie wymiaru kary lub środka karnego wymaga wcześniejszej jednoznacznej akceptacji uprawnionych podmiotów w postaci zgody wyrażonej przez strony obecne na posiedzeniu.

Wyrok SN z dnia 25 września 2014 r., sygn. III KK 284/14.

18

Art. 387 § 2 k.p.k.

Brzmienie § 2 tego przepisu nie pozostawia żadnej wątpliwości co do tego, że z tej instytucji można korzystać wówczas, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości, a strony postępowania nie sprzeciwiają się temu wnioskowi. Zauważyć przy tym wypada, że ów brak wątpliwości dotyczy wszystkich istotnych okoliczności w sprawie. Dociekanie – w kontekście sprawdzenia istotnych okoliczności w sprawie – podlega nie tylko kwestia sprawstwa czynu przez określoną osobę, ale wszelkie te okoliczności, które są istotne dla ustaleń o odpowiedzialności karnej sprawcy. Niewątpliwie do takich właśnie okoliczności popełnienia przestępstwa należy ustalenie, czy oskarżony popełnił (czy też nie) zarzucany czyn, jaki i kiedy, bądź w jakim przedziale czasowym, czyn popełniono. Konieczność dociekania w przedmiocie ewentualnego wystąpienia ujemnych przesłanek procesowych (...) dotyczy wszystkich postępowań, w tym i postępowania prowadzonego w jednym z trybów konsensualnych. Tylko tak szeroko pojmowana dodatnia synteza „istotnych okoliczności sprawy” może prowadzić do uwzględnienia wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności.

Wyrok SN z dnia 24 września 2014 r., sygn. IV KK 278/14.

19

Art. 413 § 1 k.p.k.

Przepis art. 413 k.p.k. określa, co każdy wyrok powinien zawierać. Niezbędnym elementem wyroku jest więc przytoczenie opisu i kwalifikacji prawnej czynu, którego popełnienie oskarżyciel zarzucił oskarżonemu (art. 413 § 1 pkt 4 k.p.k.), zaś w przypadku wyroku skazującego dokładne określenie przypisanego oskarżonemu czynu oraz jego kwalifikacji prawnej (art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k.).

Wyrok SN z dnia 1 października 2014 r., sygn. II KK 69/14.

20

Art. 413 § 2 k.p.k.

Skoro art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. wymaga dokładnego określenia czynu przypisanego oskarżonemu, a ilość wprowadzonych do obrotu narkotyków w postaci amfetaminy, marihuany oraz tabletek ekstazy stanowi stronę przedmiotową czynu zabronionego polegającego na wprowadzeniu do obrotu znacznej ilości środków odurzających i substancji psychotropowej, to niewątpliwie konieczne jest określenie ich ilości w opisie czynu przypisanego, a nie ograniczenie się tylko do stwierdzenia, iż stanowią one znaczną ilość, zwłaszcza iż ilość wprowadzonych do obrotu środków odurzających oraz substancji psychotropowych ma wpływ nie tylko na kwalifikację prawną czynu, ale także na stopień szkodliwości społecznej czynu, a w konsekwencji również na orzeczoną karę.

Wyrok SN z dnia 3 września 2014 r., sygn. III KK 70/14.

21

Art. 437 § 2 k.p.k.

Treść art. 437 § 2 k.p.k. nie pozostawia wątpliwości co do tego, że ustawodawca przyznał sądowi odwoławczemu uprawnienie odmiennego orzekania co do istoty sprawy „o ile pozwalają na to zebrane dowody”. Tym niemniej, odmienna ocena przeprowadzonych przez sąd *meriti* dowodów w postępowaniu apelacyjnym ma rację bytu tylko wówczas, gdy poszczególne dowody mają rangę kategoriycznych i jednoznacznych, a ich ocena dokonana przez sąd I instancji jest bez wątpienia błędna. Przekonanie sądu II instancji o błędności oceny dowodów wymaga uwypuklenia, ale przede wszystkim skrupulatnego i rzeczowego dowiedzenia. Nabranie jedynie wątpliwości w zakresie trafności oceny dowodów nie stanowi wystarczającej przesłanki do wydania orzeczenia o charakterze reformatoryjnym, ale tylko kasatoryjnym. Dojść należy zatem do wniosku, że wydanie przez sąd odwoławczy reformatoryjnego wyroku, gdzie odmiennie orzeczono co do istoty sprawy, każdorazowo wymaga przeprowadzenia szczegółowej i wnikliwej analizy zebranego w sprawie materiału dowodowego z poszanowaniem wymogów z art. 7 k.p.k. i art. 410 k.p.k.

Wyrok SN z dnia 3 września 2014 r., sygn. III KK 87/14.

22

Art. 440 k.p.k.

Bezpodstawne przypisanie działania w warunkach art. 64 § 1 k.k. prowadzi również do uznania, że orzeczenie takie cechuje się rażącą niesprawiedliwością w rozumieniu art. 440 k.p.k., a więc uzasadnia działanie sądu odwoławczego z urzędu, niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów.

Wyrok SN z dnia 4 września 2014 r., sygn. V KK 222/14.

23

Art. 451 k.p.k.

Nie ulega wątpliwości, że odstąpienie od sprowadzenia pozbawionego wolności oskarżonego, który o to wnosi, uprawnione jest jedynie wówczas, gdy w apelacji podnoszone są zagadnienia *stricto* prawne. W przypadku, gdy przedmiotem apelacji są kwestie natury faktycznej, w tym dotyczące oceny wiarygodności dowodów i ustalenia sprawstwa, sprowadzenie oskarżonego na rozprawę jest konieczne. Dopiero wówczas oskarżony pozbawiony wolności może w pełni realizować przysługujące mu prawo do obrony przed sądem odwoławczym, a toczący się proces można uznać za rzetelny.

Wyrok SN z dnia 7 października 2014 r., sygn. V KK 100/14.

24

Art. 501 pkt 1 k.p.k.

Wykładnia funkcjonalna art. 501 pkt 1 k.p.k. wskazuje, że celem zawartej w nim regulacji jest zagwarantowanie oskarżonemu odpowiednich warunków do obrony w związku z rozstrzygnięciem wydanym bez jego udziału (art. 500 § 4 k.p.k.). Chodzi tu o uprawnienie do wniesienia sprzeciwu od wyroku nakazowego. W tym aspekcie art. 501 pkt 1 k.p.k. pełni funkcję gwarancyjną. Zauważyć bowiem należy, że w art. 501 pkt 1 k.p.k. mowa jest nie tylko o pozbawieniu wolności w tej sprawie, ale też w „innej sprawie”. Jeżeli więc oskarżony był pozbawiony wolności w „innej sprawie”, zaś w rozpoznawanej sprawie był już na wolności, to należałoby przyjąć, że zachodzi negatywna przesłanka do wydania wyroku nakazowego, choć w tym postępowaniu fakt pozbawienia wolności w innej sprawie w niczym nie ograniczył jego prawa do obrony.

Wyrok SN z dnia 16 października 2014 r., sygn. II KK 272/14.

25

Art. 536 k.p.k.

Sąd Najwyższy, zgodnie z art. 536 k.p.k., kasację rozpoznaje w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, a w zakresie szerszym – tylko w wypadkach określonych w art. 435 k.p.k., art. 439 k.p.k. i art. 455 k.p.k.

Postanowienie SN z dnia 24 września 2014 r., sygn. IV KK 232/14.

26

Art. 537 § 1 k.p.k.

W postępowaniu kasacyjnym nie jest bowiem możliwe uchylenie orzeczenia wyłącznie w części, której orzeczenie to nie zawiera, a uchylenie powinno nastąpić w zakresie umożliwiającym usunięcie popełnionego uchybienia.

Wyrok SN z dnia 1 października 2014 r., sygn. II KK 84/14.

27

Art. 574 k.p.k.

Zgodnie z treścią art. 574 k.p.k. w kwestiach nieuregulowanych przepisami rozdziału 60 Kodeksu postępowania karnego do postępowania o wydanie wyroku łącznego stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu zwyczajnym przed sądem pierwszej instancji. Nie może budzić wątpliwości, że w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego przewodniczący rozprawy jest zobowiązany do takiego kierowania jej przebiegiem, aby wyjaśnione zostały wszystkie okoliczności sprawy (art. 366 k.p.k.). Zatem, w toku rozprawy powinny być wyjaśnione wszystkie okoliczności, pozwalające na dokładne ustalenie, czy zachodzą warunki do wydania wyroku łącznego, a jeśli tak, to które z wcześniejszych wyroków zawierających kary podlegające łączeniu powinny być objęte tym wyrokiem łącznym. Koniecznym jest w szczególności dokładne ustalenie treści prawomocnych wyroków na podstawie akt poszczególnych spraw, z uwzględnieniem treści rozstrzygnięć sądów odwoławczych oraz ewentualnych decyzji w przedmiocie wykonania kar warunkowo zawieszonych.

Wyrok SN z dnia 16 października 2014 r., sygn. II KK 270/14.

28

Art. 619 § 1 k.p.k.

Przepis art. 180d ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 243) ma zastosowanie do danych związanych z usługą przekazywania poczty elektronicznej przez przedsiębiorców telekomunikacyjnych. Nie ma natomiast zastosowania do udzielania przez usługodawcę organom państwa na potrzeby prowadzonych przez nie postępowań danych w zakresie określonym art. 18 ust. 6 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 1422), a dotyczących samej usługi świadczonej drogą elektroniczną. Do kosztów opracowania tych danych stosuje się art. 619 § 1 k.p.k. w zw. z art. 618 § 1 k.p.k.

Uchwała SN z dnia 30 września 2014 r., sygn. I KZP 18/14.

Postępowanie w sprawach o wykroczenia

29

Art. 17 § 3 k.p.w.

Na podstawie przepisu art. 17 § 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 395 ze zm.), w brzmieniu po nowelizacji ustawą z dnia 29 października 2010 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 225, poz. 1466), straży gminnej (miejskiej) przysługują uprawnienia oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia z art. 96 § 3 Kodeksu wykroczeń.

Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 30 września 2014 r., sygn. I KZP 16/14.

Sądy Apelacyjne

Prawo karne materialne

30

Art. 25 § 1 k.k.

Używanie narzędzia śmiertelności, takiego jak nóż, przeciwko sprawcom niegroźnych zaczepek, choćby bezprawnych, nie może skutkować przyjęciem kontratypu obrony koniecznej jako nieproporcjonalne, tym samym niekonieczne.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 13 czerwca 2013 r., sygn. II AKa 85/13.

Art. 46 § 1 k.k.

31

W przypadku trwającego równocześnie z postępowaniem karnym postępowania upadłościowego likwidacyjnego syndyk, uzyskujący bez wątpienia legitymację formalną do wszczęcia lub kontynuowania procesów sądowych dotyczących masy upadłości (art. 144 § 1 prawa upadłościowego), nie pozbawia upadłego legitymacji materialnej. Innymi słowy, to upadły w dalszym ciągu jest podmiotem określonych praw i obowiązków, a tym samym uwzględnienie ewentualnego powództwa adhezyjnego, orzeczenie obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. lub art. 72 § 2 k.k., winno zawsze następować na rzecz upadłego (tu: spółki kapitałowej w upadłości likwidacyjnej), nie zaś syndyka masy upadłości.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 8 maja 2013 r., sygn. II AKa 123/13.

32

Dopuszczalnym jest orzeczenie na podstawie art. 46 § 1 k.k. obowiązku naprawienia szkody wyrażonego w walucie obcej, o ile dotyczy on równowartości rzeczywistej szkody wynikłej bezpośrednio z przestępstwa, wyrządzonej pokrzywdzonemu, a wyrażającej się w walucie obcej.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 5 czerwca 2013 r., sygn. II AKa 157/13.

33

Art. 82 § 1 i 2 k.k.

Przepis art. 82 k.k., w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 stycznia 2012 r., ma zastosowanie do każdej sytuacji, w której chodzi o przestępstwo popełnione przed datą 1 stycznia 2012 r., a więc też takie, w których w dniu 1 stycznia 2012 r. nie ma nawet wszczętego postępowania karnego, a które przeprowadzone dopiero zostaną w przyszłości, limitowanej jedynie okresami przedawnienia, w niektórych przypadkach bardzo odległymi.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 29 maja 2013 r., sygn. II AKa 136/13.

34

Art. 115 § 19 k.k.

Bank w formie spółki akcyjnej, w tym w formie spółki z większościovym udziałem Skarbu Państwa, realizujący swoje statutowe zadania w sferze wolno-rynkowego obrotu gospodarczego, nie może być uznany za jednostkę, która dysponuje środkami publicznymi w rozumieniu art. 115 § 19 k.k. Tym samym dyrektor takiego Banku nie może zostać uznany osobą pełniącą funkcję publiczną, a przeciwnie wnioskowanie z treści przepisów obowiązujących ustaw stanowiłoby wykładnię dokonaną z naruszeniem przepisów prawa materialnego.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 21 listopada 2012 r., sygn. II AKa 153/12.

35

Art. 286 § 1 k.k.

Sposób wprowadzenia w błąd ofiary oszustwa może być rozmaity. Zamierzony cel sprawcy może być osiągnięty przy użyciu słowa, dokumentów lub innych przedmiotów bądź zachowania się sprawcy. Podstępne zabiegi mogą ograniczyć się nie tylko do jednokrotnego kłamstwa, ale mogą też wiązać się z całą gamą zachowań (w tym zaniechań) mających na celu wywołanie błędu pokrzywdzonego lub utrzymanie go w błędzie. Podstępne zabiegi mogą występować obok okoliczności prawdziwych lub mogą być powiązane z zatajeniem pewnych, istotnych okoliczności. Wprowadzeniem w błąd może być więc każde zachowanie powodujące błędną ocenę rzeczywistości adresata tych podstępnych zabiegów. Obojętne jest, czy pokrzywdzony mógł sprawdzić prawdziwość

twierdzeń sprawcy, czy mógł wykryć błąd przy dołożeniu znikomej nawet staranności. Łatwowierność pokrzywdzonego nie wyłącza karygodności wprowadzenia go w błąd, jak to Sąd Apelacyjny wyraził dawniej (w wyroku z dnia 20 października 2011 r., sygn. II AKa 145/11, KZS 2012, nr 11, poz. 31, zbiór 3124).

Wyrok SA w Krakowie z dnia 22 maja 2014 r., sygn. II AKa 58/14.

36

Art. 62 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2012 r., poz. 124)

Stan faktyczny polegający na tym, że kiedy kilka osób połączonych ścisłymi więzami osobistymi (np. rodzinnymi) prowadzi wspólne gospodarstwo domowe i jedna z nich sprowadza (wytwarza) przedmioty, których posiadanie jest prawnie zakazane, a pozostali domownicy tolerują to bez manifestowania fizycznych aktów władania, nie wykazując przy tym woli współdecydowania o losach tych przedmiotów, nie jest „posiadaniem” w rozumieniu m.in. art. 54 ust. 1 czy art. 62 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz. 124). Posiadanie nie może być więc utożsamiane z samą tylko biernością, „znośeniem” danego stanu rzeczy, bez uzewnętrznienia fizycznego „władania” określoną rzeczą.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 14 listopada 2013 r., sygn. II AKa 192/13.

Prawo karne procesowe

37

Art. 4 § 1 k.p.k.

Jak to Sąd Apelacyjny już stwierdzał, równość wobec prawa, stanowiąca podstawę wszelkiej sprawiedliwości, wymaga, by oceny procesowe stosować identycznie do każdego przypadku, nie zważając, która ze stron na tym w poszczególnej sprawie traci, a która korzysta.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 3 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 27/14.

38

Art. 7 k.p.k.

Jak to Sąd wyraził już dawniej, kontrola dowodu z wyjaśnień współoskarżonego (w praktyce zwanych „pomówieniami”, niezbyt trafnie ze względu na analogię z jedną z form przestępczego zniesławienia), a zresztą każdego dowodu osobowego, polega na sprawdzeniu: (1) czy informacje tak uzyskane są przyznane przez pomówionego, (2) czy są potwierdzone innymi dowodami, choćby w części, (3) czy są spontaniczne, złożone wkrótce po przeżyciu objętych nimi zaszłości, czy też po upływie czasu umożliwiającego uknucie intrygi, (4) czy pochodzą od osoby bezstronnej, czy też zainteresowanej obciążeniem pomó-

wionego, (5) czy są konsekwentne i zgodne co do zasady oraz szczegółów w kolejnych relacjach składanych w różnych fazach postępowania, czy też zawierają informacje sprzeczne, wzajemnie się wykluczające bądź inne niekonsekwencje, (6) czy pochodzą od osoby nieposzlakowanej, czy też przestępcy, zwłaszcza obeznanego z mechanizmami procesu karnego, (7) czy udzielający informacji sam siebie również obciąża, czy też tylko przerzuca odpowiedzialność na inną osobę, by siebie uchronić przed odpowiedzialnością.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 3 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 27/14.

39

Art. 8 § 1 k.p.k.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego zezwala mu na czynienie ustaleń co do własności rzeczy, na których ma być dokonane zabezpieczenie majątkowe (art. 291 § 1 k.p.k.). Na drogę postępowania cywilnego odsyłane być powinny tylko te sprawy, w których sąd karny nie posiada dostatecznych dowodów dla przesądzenia, komu przysługuje własność danej rzeczy.

Postanowienie z dnia 29 kwietnia 2014 r., sygn. II AKz 151/14.

40

Art. 25 § 1 pkt 1 k.p.k.

Gdy na skutek decyzji ustawodawcy dochodzi do zmiany charakteru czynu zabronionego o określonej typizacji z występku w zbrodnię, a czyn będący przedmiotem osądu w dacie jego popełnienia stanowił występki podlegający właściwości sądu rejonowego, to określenie właściwości rzeczowej sądu w pierwszej kolejności winno wynikać z wyraźnego przepisu intertemporalnego, który zgodnie z § 30 ust. 1 i 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r., w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. Nr 100, poz. 908), ustawodawca może zawrzeć także w ustawie „zmieniającej”.

Postanowienie SA w Łodzi z dnia 20 maja 2013 r., sygn. II AKz 227/13.

41

Art. 173 k.p.k.

Organ procesowy dokonujący okazania osób i rzeczy w celu rozpoznania sprawcy przestępstwa powinien zadbać o zachowanie warunków rozpoznania obiektywnego, wykluczającego sugestię. W realiach badanej sprawy warunki techniczne przewidziane w odnośnym rozporządzeniu (Dz. U. z 2003 r., Nr 104, poz. 981) zostały naruszone rażąco. Okazania osoby dokonywano najpierw pozaprocesowo, bez sporządzenia protokołu, co stwarzało możliwości do sugestii we właściwym (procesowym) rozpoznaniu, zwłaszcza że pokrzywdzony był podatny na sugestię. W protokole okazania nie wpisano znajomości pokrzywdzonego z przybraną osobą, o czym prowadzący postępowanie karne wiedzieli. Dopuszczono do rozmowy pokrzywdzonego z osobą przybraną (która była

nadto podejrzewana o inny czyn przestępny wobec pokrzywdzonego, także brat tej osoby) co do charakteru i celu rozpoznania. W okazaniu uczestniczył funkcjonariusz Policji, którego obecność w ogóle nie została ujawniona w protokole okazania, a któremu potem pokrzywdzony miał mówić, iż „rozpoznał” oskarżonego. Takie dokonanie okazania wręcz urągało celowi tej czynności.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. II AKa 280/13.

42

Art. 415 § 5 k.k.

Dla zastosowania art. 415 § 5 zd. 2 k.p.k. wymagana jest zarówno tożsamość przedmiotowa, jak i podmiotowa, tzn. warunkiem koniecznym jest także, aby w odrębnym postępowaniu, wcześniej wszczętym lub zakończonym (poprzez orzeczenie o roszczeniu), podmiot pozwany był tożsamy z oskarżonym w postępowaniu karnym.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 5 czerwca 2013 r., sygn. II AKa 157/13.

43

Art. 427 § 2 k.p.k.

Krytyka odwoławcza, aby była skuteczna, musi wykazać usterki rozumowania, na którym oparto zaskarżone orzeczenie. Jeśli skarżący tego nie czyni, a ogranicza się do zapewnienia, że badane zdarzenia miały inny przebieg, nie można oczekiwać, że krytyka ta zostanie uwzględniona. Byłoby to bowiem postąpienie dowolne, przenoszące gołosłowne zapewnienia itp. pseudoargumenty nad działalność racjonalną, opartą na dowodach.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 3 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 27/14.

44

Art. 552 § 1 k.p.k.

Podstawą dochodzenia od Skarbu Państwa odszkodowania i zadośćuczynienia jest nie samo niesłuszne skazanie, ale niesłuszne wykonanie kary, której wnioskodawca nie powinien odbyć. Wynika to z treści art. 552 § 1 k.p.k., który stanowi, że odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za krzywdę musi wynikać z wykonania w całości lub w części kary. Przepisy rozdziału 58 k.p.k. dotyczą wyłącznie szkody i krzywdy, wyrządzonej w sposób wynikający z art. 552 k.p.k. i nie wykluczają zaistnienia szkody i krzywdy po stronie wnioskodawcy związanych z dolegliwościami, wynikającymi z warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, ale ich dochodzenie nie jest możliwe w trybie przepisów procedury karnej. Nie jest zatem wykluczone dochodzenie stosownych roszczeń przeciwko Skarbowi Państwa w oparciu o przepisy prawa cywilnego w postępowaniu cywilnym.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 11 lipca 2013 r., sygn. II AKa 113/13.

Art. 555 k.p.k.

45

Zaakceptowanie zasadności powołania się na art. 5 k.c. w związku z zarzutem przedawnienia podniesionym przez prokuratora w sprawie, w której zgłoszono żądanie odszkodowawcze oparte na podstawie art. 552 k.p.k., może mieć miejsce tylko w wypadkach wyjątkowych, kiedy wnioskodawca wykaże, że nie miał realnej możliwości (prawnej lub faktycznej) zgłoszenia żądania w okresie biegu terminu przedawnienia, o jakim mowa w art. 555 k.p.k.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2013 r., sygn. II AKa 391/12.

46

Sam fakt stosowania wobec wnioskodawcy tymczasowego aresztowania, które było oczywiście niesłuszne z racji krzywd i szkód, jakie z tego wynikły, nie może skutkować stosowną rekompensatą pieniężną w wypadku podniesionego skutecznie zarzutu przedawnienia określonego w art. 555 k.p.k. Nie wystarczy bowiem samo powołanie się na niewątpliwą niesłuszność aresztu, poczucie sprawiedliwości, czy słuszność i odwołanie się do zasad współzycia społecznego statuowanych w przepisie art. 5 k.c., gdyż utożsamianie tych pojęć praktycznie wyłaczyłoby możliwość podniesienia przez Prokuratora zarzutu przedawnienia, a co za tym idzie, zawsze nakazywałoby sądom uwzględniać przedawnione roszczenie o odszkodowanie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 2 kwietnia 2013 r., sygn. II AKa 36/13.

47

Art. 571 § 1 k.p.k.

Przepis art. 571 § 1 k.p.k. winien być interpretowany rozszerzająco z uwagi na cel, jakiemu ma służyć, tj. prowadzić nie tylko do zasięgnięcia opinii o zachowaniu się skazanego w zakładzie karnym, ale w sytuacji, gdy pozostaje on odpowiednio długi czas na wolności (tym bardziej, kiedy pozostaje na niej cały czas), powinnością sądu staje się zgromadzenie danych co do ww. okoliczności bądź to w trybie art. 213 k.p.k., bądź też – co optymalne – w trybie art. 214 k.p.k. (art. 14 § 1 k.k.w.), tj. poprzez przeprowadzenie wywiadu kuratora.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 29 maja 2013 r., sygn. II AKa 136/13.

Sąd Najwyższy

Prawo Cywilne

Izba Cywilna

48

Art. 9 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm.) w zw. z § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 27, poz. 199)

Data uiszczenia opłaty sądowej na rachunek bankowy sądu wnoszonej w postaci wpłaty gotówkowej w polskiej placówce pocztowej operatora wyznaczonego (Poczty Polskiej S.A.) jest data przyjęcia tej wpłaty przez operatora.

Z uzasadnienia:

W uchwale z dnia 21 stycznia 2011 r., sygn. III CZP 115/10 (OSNC 2011, nr 9, poz. 97), Sąd Najwyższy – rozważając skutki uiszczenia opłaty sądowej przekazem pocztowym realizowanym za pośrednictwem Poczty Polskiej S.A., operatora publicznego świadczącego powszechne usługi pocztowe – stwierdził, że datą uiszczenia tej opłaty jest data nadania przekazu. Uchwała ta została podjęta w stanie prawnym już w znacznym stopniu nieaktualnym, niewątpliwie jednak zasługuje na uwagę i zaakcentowanie zawarta w niej teza, że jeżeli państwo obdarza określonego operatora szczególnym zaufaniem i obciąża go obowiązkami charakterze publicznym, to czynność dokonywana za jego pośrednictwem powinna być skuteczna wobec adresata z chwilą jej dokonania.

Współcześnie zniknęło pojęcie „pocztowego operatora publicznego”, ustępując miejsce pojęciu „operatora wyznaczonego”; zgodnie z art. 3 pkt 13 i art. 46 ust. 1 w zw. z art. 45 ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. z 2012 r., poz. 1529 – dalej: „Pr. poczt.”), operatorem wyznaczonym jest operator pocztowy obowiązany do świadczenia usług powszechnych, a jego obowiązki przez okres trzech lat – do dnia 1 stycznia 2016 r. – pełni z mocy ustawy przedsiębiorstwo Poczta Polska S.A. (art. 178 ust. 1 Pr. poczt.). Do powszechnych usług pocztowych, które operator wyznaczony obowiązany jest wykonywać, nie zaliczono już realizacji przekazów pocztowych (por. art. 2 ust. 1 pkt 5, art. 3 pkt 16 art. 37 ust. 1 Pr. poczt.), ale jednocześnie nie zdefiniowano, choćby przez określenie ramowych cech konstrukcyjnych, usługi polegającej na przyjęciu przez operatora wpłaty gotówkowej w celu przekazania

jej na wskazany rachunek bankowy. Czynność ta nie mieści się w katalogu usług pocztowych ustanowionym w art. 2 ust. 1 punkty 1–5 Pr. poczt., w związku z czym w odniesieniu do Poczty Polskiej S.A. należy ją zaliczyć do grupy usług finansowych, które mogą być przedmiotem jej działalności gospodarczej (por. art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska”, Dz. U. Nr 180, poz. 1109 ze zm. – dalej: „u.k.P.P.”).

W praktyce usługa polegająca na przyjęciu przez operatora wyznaczonego wpłaty gotówkowej w celu przekazania jej na wskazany rachunek bankowy polega na tym, że operator ten przyjmuje wpłatę określonej kwoty w gotówce, a następnie kwotą tą uznawany jest rachunek bankowy wskazany przez wpłacającego. W świetle § 2 ust. 1 punkty 4 i 11 oraz § 3 punkty 1 i 2 regulaminu świadczenia usługi płatniczej przyjmowania wpłat na rachunki bankowe w placówkach pocztowych, ustalonego przez Poczta Polska S.A. (załącznik nr 1 do decyzji nr 7/2013 Dyrektora Zarządzającego Pionem Rozwoju Usług Finansowych z dnia 4 listopada 2013 r.), wpłaty gotówkowe są przekazywane na rachunek bankowy odbiorcy w postaci komunikatu elektronicznego przy wykorzystaniu międzybankowego systemu „elixir”. Rozliczenie jest prowadzone za pośrednictwem rachunku bankowego należącego do operatora wyznaczonego, w którego ramach operator składa zlecenie w postaci komunikatu elektronicznego umożliwiającego uznanie określoną kwotą rachunku bankowego beneficjenta wskazanego przez wpłacającego. Można przyjąć, że czynność operatora przybiera w tym wypadku postać zbliżoną do polecenia przelewu, którego istotą polega na udzieleniu bankowi przez dłużnika dyspozycji obciążenia jego rachunku określoną kwotą i uznania tą kwotą rachunku wierzyciela (art. 63c ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz. 1376 ze zm. – dalej: „Pr. bank.”).

Należy podkreślić, że taka forma płatnicza może być stosowana przy uiszczaniu opłat sądowych, gdyż § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 27, poz. 199), wydane na podstawie art. 9 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm. – dalej: „u.k.s.c.”), nie przewidziano żadnych ograniczeń co do bezgotówkowych form transferu pieniędzy. W szczególności nie ma podstaw do redukcji dostępnych w tym zakresie form wyłącznie do polecenia przelewu, tym bardziej że katalog bezgotówkowych sposobów rozliczeń międzybankowych jest otwarty i oprócz polecenia przelewu obejmuje także m.in. polecenie zapłaty, czek rozrachunkowy i kartę płatniczą (por. art. 63 ust. 3 punkty 1–4 Pr. bank.).

W centrum zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia znajduje się pytanie, czy datą uiszczenia opłaty sądowej przy wykorzystaniu usługi polegającej na przyjęciu przez operatora wyznaczonego wpłaty gotów-

kowej w celu przekazania jej na wskazany rachunek bankowy sądu jest data wpłaty dokonanej gotówką w placówce operatora, czy też data uznania rachunku bankowego sądu. Pytanie jest zasadne, w prawie prywatnym bowiem przyjęto, że spełnienie świadczenia bezgotówkowego następuje w zasadzie w dniu uznania rachunku bankowego wierzyciela (np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 1995 r., sygn. III CZP 164/94, OSNC 1995, nr 4, poz. 62 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 1996 r., sygn. II CRN 75/96, Palestra 1996, nr 11–12, s. 190). Przeważa także pogląd, że datą dokonania opłaty sądowej uiszczanej za pośrednictwem podmiotu niebędącego bankiem nie jest data powierzenia temu podmiotowi gotówki na pokrycie opłaty sądowej; także w tym wypadku decydujące znaczenie ma data uznania rachunku bankowego sądu (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 2005 r., sygn. II CZ 49/05, Prawo Bankowe 2005, nr 10, s. 9 i z dnia 26 września 2008 r., sygn. V CZ 54/08, OSNC–ZD 2009, nr D, poz. 91). Zważywszy, że Poczta Polska S.A. – o czym już była mowa – wykonuje omawianą usługę w ramach prowadzonej na rynku działalności gospodarczej, powstaje pokusa przyjęcia, iż w razie wniesienia opłaty sądowej w ramach tej usługi datą jej uiszczenia jest także data uznania rachunku bankowego prowadzonego dla sądu. Pokusa ta jest tym mocniejsza, że w obowiązującym stanie prawnym nie można znaleźć wprost odpowiedzi na postawione pytanie, jak też trudno wydobyć konstruktywne wskazówki z art. 8 ust. 1 u.k.s.c., odsyłającego do pomocniczego stosowania przepisów kodeksu postępowania cywilnego, który jednak nie zawiera w tym zakresie żadnych miarodajnych unormowań.

Podjmując tę kwestię, należy zaznaczyć, na co zwrócono już uwagę w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2011 r., sygn. III CZP 115/10, że działalność Poczty Polskiej S.A. jako operatora wyznaczonego jest traktowana i postrzegana – w odróżnieniu od innych operatorów – jak działalność nosząca znamiona urzędowe. Łączy się to z usprawiedliwionym przekonaniem, że prawo wiąże szczególne skutki czynności procesowej nie tylko ze złożeniem w placówce pocztowej prowadzonej przez tego operatora pisma procesowego albo innego pisma wywołujące doniosłe skutki publiczno-prawne (art. 165 § 2 k.p.c.), ale także z wniesieniem – za pośrednictwem tej placówki – opłaty sądowej. Za takim przekonaniem przemawia również wieloletnie „przyzwyczajenie” społeczeństwa do tego, że czynności podejmowane w placówce pocztowej mają charakter „urzędowy”. Nie pozwala ono zaakceptować braku racjonalności w konstrukcji, która oddziela skutki wniesienia pisma procesowego i skutki opłaty sądowej, w szczególności w sytuacji, w której obie te czynności są dokonywane jednocześnie w tej samej placówce pocztowej. Należy przy tym pamiętać o utrwalonym stanowisku Sądu Najwyższego, że w razie uiszczenia opłaty sądowej przelewem bankowym datą jej uiszczenia jest data przyjęcia polecenia przelewu przez bank, a nie data uznania rachunku prowadzonego dla sądu, oczywiście pod warunkiem, że kwota przelewu miała

pokrycie na rachunku wpłacającego (np. orzeczenia: z dnia 5 października 1934 r., sygn. C III. Z 354/34, Zb. Urz. 1935, poz. 144; z dnia 8 grudnia 1951 r., sygn. C 1019/51, OSNC 1952, nr 3, poz. 83 i z dnia 27 lutego 1962 r., sygn. 3 CZ 6/62, OSNCP 1962, nr 3, poz. 70; postanowienie składu siedmiu sędziów z dnia 27 listopada 1961 r., sygn. 4 CR 634/61, OSNCP 1964, nr 1, poz. 5 oraz postanowienia z dnia 27 stycznia 1969 r., sygn. I PZ 76/68, OSNCP 1969, nr 9, poz. 167 i z dnia 14 lipca 1976 r., sygn. I CZ 65/76, OSNCP 1977, nr 4, poz. 75 oraz uchwały z dnia 16 grudnia 1983 r., sygn. III PZP 47/83, OSNCP 1984, nr 7, poz. 110 i z dnia 25 czerwca 2003 r., sygn. III CZP 28/03, OSNC 2004, nr 5, poz. 71).

Czynienie doniosłych w skutkach rozróżnień między uiszczeniem opłaty sądowej w formie przelewu bankowego a uiszczeniem jej przy wykorzystaniu usługi operatora wyznaczonego polegającej na przyjęciu przez niego określonej wpłaty na rachunek prowadzony dla sądu jest zatem bezzasadne. Doprowadziłoby ono nie tylko do dezorientacji stron co do sposobów uiszczania należnych opłat sądowych oraz związanych z tym skutków, ale zmuszałoby także sądy do ustalania szczegółów technicznych wykonywania przez operatora wyznaczonego omawianej usługi i dociekania, kiedy operator udzielił bankowi zlecenia przelewu. W konsekwencji mogłoby się okazać, że dochowanie terminu uiszczenia opłaty przez stronę zależy od okoliczności przypadkowych, niezależnych od niej, a w szczególności od ustalonej przez operatora wyznaczonego metody wykonywania usług polegających na przyjmowaniu wpłaty gotówkowej w celu przekazania jej na wskazany rachunek bankowy; metody te mogą być różne i podlegać zmianom. Trzeba przy tym brać pod uwagę, że strony – klienci Poczty Polskiej S.A. – nie dostrzegają, i trudno tego od nich wymagać, różnicy pomiędzy usługą w postaci przekazu pieniężnego a usługą finansową zlecenia przekazania środków pieniężnych na określony rachunek bankowy; w obu wypadkach dochodzi do powierzenia operatorowi określonej kwoty pieniężnej, bez wnikania w szczegóły techniczne dokonywanej transakcji.

Powszechne przekonanie o „urzędowych” funkcjach operatora wyznaczonego ma także zakorzenienie systemowe. Trzeba pamiętać, że w obrocie prawnym działają instytucje zaufania publicznego, wspierane przez państwo i pozostające pod jego szczególnym nadzorem. W związku z tym skutki niektórych czynności podejmowanych za pośrednictwem takich instytucji, a zwłaszcza czynności należących do prawa publicznego, mogą być łączone z chwilą ich dokonania, niezależnie od tego, kiedy dochodzi do ich rzeczywistej realizacji w sferze prawnej zainteresowanych podmiotów (por. np. art. 165 § 2 k.p.c., art. 83 § 3 p.p.s.a., art. 57 § 5 k.p.a. lub art. 8 § 3 k.r.o.). Poczta Polska S.A. wciąż zachowuje status instytucji zaufania publicznego, także w zakresie świadczenia usług finansowych, co wynika nie tylko z jej renomy utrwalanej w świadomości społecznej przez wiele lat, ale także z tego, że – zapewne również ze względu na tę renomę – powierzono jej odpowiedzialną funkcję

pocztowego operatora wyznaczonego. Należy przy tym pamiętać, że dowody wpłaty wystawiane przez Poczta Polską S.A. korzystają z mocy prawnej dokumentu urzędowego (art. 16 u.k.P.P.), a jedynym akcjonariuszem spółki jest Skarb Państwa (art. 2 ust. 1 u.k.P.P.); stwarza to wobec obywateli i innych instytucji oraz organów państwa specjalne gwarancje rzetelności i skuteczności jej działania (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1998 r., sygn. III RN 118/97, OSNP 1998, nr 24, poz. 699 i z dnia 19 września 2007 r., sygn. III UZ 12/07, OSNP 2008, nr 21–22, poz. 334).

Rozstrzygając przedstawione zagadnienie prawne, nie można również zapominać, że skutki procesowe świadczonej przez Poczta Polską S.A. usługi polegającej na przyjmowaniu wpłaty gotówkowej w celu przekazania jej na wskazany rachunek bankowy prowadzony dla sądu nie zostały przez ustawodawcę jednoznacznie unormowane. Wypełniając tę lukę, należy zatem brać pod uwagę deklarowane przez ustawodawcę wartości i preferencje. Znalazły one wyraz m.in. w art. 9 pkt 1 u.k.s.c., zawierającym wytyczne do wydania rozporządzenia wykonawczego regulującego sposoby uiszczania opłat sądowych, w tym wnoszonych na rachunek bankowy sądu. W przepisie tym przewidziano, że regulacje z tego zakresu powinny mieć na względzie łatwość uiszczenia opłat przez strony oraz skutek w postaci zwrotu lub odrzucenia pisma, od którego przy jego wniesieniu nie została uiszczona należna opłata. Unormowanie to wyraźnie i jednoznacznie świadczy o tym, że ustawodawca preferuje rozwiązania, które pozwalają rozstrzyganie powstających na tym polu wątpliwości interpretacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem interesów osób wnoszących opłatę sądową (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2007 r., sygn. III UZ 12/07). Uwaga ta – istotna dla rozstrzygnięcia analizowanego zagadnienia – nie dezaktualizuje wielokrotnie stawianego już postulatu, że niezbędne jest wyraźne, jednoznaczne i nowoczesne ustawowe unormowanie skutków procesowych uiszczania opłat sądowych (por. np. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2003 r., sygn. III CZP 28/03).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł, że datą uiszczenia opłaty sądowej na rachunek bankowy sądu wnoszonej w postaci wpłaty gotówkowej w polskiej placówce pocztowej operatora wyznaczonego – Poczty Polskiej S.A. – jest data przyjęcia tej wpłaty, a nie data zlecenia przelewu przez operatora lub data uznania rachunku bankowego prowadzonego dla sądu.

Uchwała SN z dnia 26 lutego 2014 r., sygn. III CZP 112/13.

49

§ 10 ust. 1 pkt 3 w zw. z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 490)

W postępowaniu pojednawczym sąd ustala wynagrodzenie pełnomocnika na podstawie stawki minimalnej, o której mowa w § 10 ust. 1 pkt 3 w zw. z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 490).

Z uzasadnienia:

Postępowanie pojednawcze było już uregulowane w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 83, poz. 651), który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1933 r., został połączony z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz. U. Nr 93, poz. 803) i ujednolicony obwieszczeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 grudnia 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu kodeksu postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 112, poz. 934). Zgodnie z art. 392 strony mogły wystąpić do sądu grodzkiego z wnioskiem o pojednanie. Ustawą z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 38, poz. 349), która weszła w życie z dniem 2 października 1950 r., przepisy o postępowaniu pojednawczym objęte zostały nowoutworzonym postępowaniem odrębnym (rozdział I c w tytule V księgi II art. 457), a po ujednoliceniu przepisów postępowania cywilnego, art. 453 w rozdziale IV tytułu V d.k.p.c. Regulacja ta obowiązywała do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) Treść obu tych przepisów odpowiadała istocie obecnie obowiązujących przepisów art. 184–186 k.p.c.

W obecnie obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego, od dnia 1 stycznia 1965 r., postępowanie pojednawcze zostało zamieszczone w przepisach regulujących postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji; przestało być postępowaniem odrębnym. Stanowi samodzielne postępowanie, które może, ale nie musi być prowadzone w odniesieniu do każdej sprawy cywilnej, w rozumieniu art. 1 i 2 k.p.c., co do której dopuszczalne jest zawarcie ugody, a zatem w sprawach o charakterze majątkowym, jak i niemajątkowym, należących do trybu postępowania procesowego i do trybu nieprocesowego. W doktrynie przyjęte zostało, że ma ono charakter postępowania fakultatywnego, odrębnie unormowanego, wszczynanego przed rozpoczęciem procesu lub

postępowania nieprocesowego. Celem tego postępowania jest rozwiązanie sporu pomiędzy stronami przez zawarcie ugody za pomocą i pod nadzorem sądu. W razie niezawarcia ugody, postępowanie to nie przekształca się w postępowanie rozpoznawcze i nie stanowi przeszkody do wszczęcia merytorycznego postępowania rozpoznawczego.

W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1985 r., sygn. III CZP 28/85 (OSNC 1986, nr 4, poz. 48), wyrażone zostało stanowisko, że na wydane przez sąd rejonowy w postępowaniu pojednawczym postanowienie o uznaniu ugody za niedopuszczalną (art. 184 k.p.c.) przysługuje zażalenie, ponieważ kończy ono postępowanie w sprawie dotyczącej postępowania pojednawczego. Jednocześnie jednak Sąd Najwyższy przyjął, że postępowanie pojednawcze ma charakter samodzielnego postępowania pomocniczego, ale bez bliższego wyjaśnienia, na czym polega pomocnicza – w powszechnym sensie dodatkowa, posiłkowa, służąca jako pomoc, ułatwiająca postępowanie rozpoznawcze – istota tego postępowania. W doktrynie wskazano, że za pełną samodzielnością postępowania pojednawczego przemawia wyposażenie go we własną strukturę (faza wszczęcia, jawnego posiedzenia z udziałem stron sporu oraz fazę zakończenia), uczynienie z niego stałego, zinstytucjonalizowanego środka rozwiązywania konfliktów cywilnoprawnych, prowadzonego z inicjatywy stron stosunku prawnego przez sąd inspirujący do zawarcia ugody i kontrolujący czynności uczestników. Pojednawcza rola sądu spełnia jedynie funkcję prewencyjną. Wymagania formalne, dotyczące tego postępowania są bardzo ograniczone; w odniesieniu do wniosku, przez powinność oznaczenia jedynie zwięzłe sprawy z wyłuszczeniem jednak istoty stosunku prawnego i sporu (art. 185 § 1 k.p.c.) oraz do postępowania przed sądem (art. 185 § 3 k.p.c.), przez przeprowadzenie posiedzenia mającego na celu zawarcie ugody bądź stwierdzenie, że do pojednania nie doszło. Wyróżnione zostały trzy sposoby zakończenia postępowania: zawarcie ugody, niezawarcie ugody, uznanie zawartej ugody za niedopuszczalną. W odniesieniu do żadnego z nich nie dochodzi do przekształcenia postępowania pojednawczego w postępowanie rozpoznawcze.

Założeniem postępowania polubownego jest rozwiązanie sporu przez pojednanie stron, nie zaś autorytatywne rozstrzygnięcie, a celem zapobieżenie wytoczeniu powództwa lub wszczęciu postępowania nieprocesowego, co oddziela je od postępowania rozpoznawczego, które wyprzedza. Przepis art. 184 § 1 k.p.c. wskazuje, że wymienione w nim sprawy mogą być uregulowane drogą ugody, a nie rozstrzygnięte. Przedmiotem postępowania pojednawczego jest pojednanie stron, co uzasadnia traktowanie tego postępowania jako samodzielnego, całkowicie odrębnego od postępowań rozpoznawczych.

Na stronę wnoszącą pismo procesowe nałożony został, przepisem art. 126¹ § 1 k.p.c., obowiązek wskazania wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, jeżeli od tej wartości zależy właściwość rzeczowa sądu, wysokość opłaty, dopuszczalność środka odwoławczego, a przedmiotem

sprawy nie jest oznaczona kwota pieniężna. Brak natomiast przepisu nakładającego na wzywającego do przeprowadzenia postępowania pojednawczego obowiązek podania wartości przedmiotu sporu. Nie ma też możliwości sprawdzenia przez sąd prawidłowości określenia go, na wypadek oznaczenia tej wartości z własnej inicjatywy strony. Podanie jej we wniosku, mimo braku obowiązku i potrzeby, nie ma znaczenia w tym postępowaniu. Samodzielnie określona została właściwość rzeczowa i miejscowa sądu (art. 185 § 1 k.p.c.). Postępowanie pojednawcze przeprowadza sąd rejonowy, także w sprawach należących do właściwości sądu okręgowego, przewidzianej w art. 17 k.p.c., jeżeli mogą być uregulowane drogą ugody. Wysokość opłaty sądowej od wniosku o przeprowadzenie postępowania pojednawczego została umieszczona w dziale obejmującym wysokość opłat we wszystkich rodzajach spraw (art. 23 pkt 3 u.k.s.c.) i jest to jedyna opłata w tej sprawie. Oznacza to, że art. 126' k.p.c. nie ma zastosowania w postępowaniu pojednawczym, a jego przedmiot jest odrębny od tego, co ostatecznie ma być przedmiotem ugody. Zadaniem sądu jest umożliwienie stronom pojednania się, niezależnie od tego, co stanowi przedmiot sporu. Sąd Najwyższy, dzieląc te argumenty, opowiada się za uznaniem postępowania pojednawczego za w pełni samodzielne postępowanie będące odpowiednikiem postępowania w sprawie, służące załatwianiu sprawy cywilnej, ograniczone do spraw, których charakter zezwala na zawarcie ugody sądowej. Możliwość wyodrębnienia takiego postępowania sądowego dopuścił Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 4 lipca 2008 r., sygn. I CZ 139/07 (OSNC – ZD 2009, nr 1, poz. 18), w odniesieniu do postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed takim sądem, różniącego się funkcją i zakresem rozpoznania od postępowania pomocniczego o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego w Polsce lub ugody przed nim zawartej.

Z analizy regulacji dotyczących stawek opłat pełnomocników w sprawach cywilnych wynika, że w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 kwietnia 1933 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 24, poz. 201, dalej: „rozporządzenie z 1933 r.”) zasadniczym kryterium wynagrodzenia była wartość przedmiotu sporu (§ 8), a w sprawach nieobjętych przepisami rozporządzenia lub do których jego przepisy nie dadzą się zastosować, wynagrodzenie ustalał sąd, biorąc pod uwagę nakład pracy i czasu, wagę sprawy i wartość przedmiotu (§ 6). Dotyczyło to również spraw o prawa niemajątkowe, dla których nie było przewidziane odrębne wynagrodzenie lub jego stawka. W odniesieniu do postępowania pojednawczego określone zostało wynagrodzenie w rozmiarze 30% zasadniczego wynagrodzenia, lecz nie mniej niż 15 zł, na takim samym poziomie przewidziano wynagrodzenie w postępowaniu nakazowym (§ 14).

Zmiana stanu prawnego, dokonana rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 1950 r. w sprawie norm i zasad wynagrodzenia adwo-

katów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 35, poz. 319), które weszło w życie z dniem 28 sierpnia 1950 r., spowodowała określenie jako zasadniczego kryterium określenia wynagrodzenia wartości przedmiotu sporu, a w niektórych jedynie sprawach stałej stawki (np. za prowadzenie sprawy przed władzą opiekuńczą). Za prowadzenie sprawy cywilnej, nieobjętej przepisami, określone zostało wynagrodzenie za każdą instancję (§ 6 ust. 11). Nie przewidziano odrębnej kategorii opłat dla spraw prowadzonych w postępowaniu pojednawczym. Kolejne rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1953 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 40, poz. 176) również zasadniczym kryterium wysokości wynagrodzenia czyniło wartość przedmiotu sporu, ale poszerzyło kategorię spraw objętych opłatą stałą. Brak uregulowania dotyczącego ustalenia wynagrodzenia w sprawie nieprzewidzianej w rozporządzeniu został usunięty rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 1956 r. w sprawie zmiany przepisów o wynagrodzeniu adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 25, poz. 117). Uprawnienie do określenia wynagrodzenia w takich przypadkach przyznane zostało kierownikowi zespołu adwokackiego lub dziekanowi rady adwokackiej, w odniesieniu do adwokatów wykonujących zawód poza zespołem adwokackim, dotyczyło to również możliwości podwyższenia wynagrodzenia.

Następne rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości: z dnia 22 kwietnia 1961 r.; z dnia 21 grudnia 1967 r.; z dnia 23 grudnia 1980 r.; z dnia 31 grudnia 1981 r.; z dnia 10 października 1985 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie w postępowaniu przed organami wymiaru sprawiedliwości; z dnia 14 lipca 1988 r.; 16 października 1989 r.; z dnia 20 lutego 1991 r.; z dnia 4 czerwca 1992 r.; z dnia 12 grudnia 1997 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. Nr 154, poz. 1013) nie wprowadziły istotnych zmian w zakresie zasad ustalania wynagrodzeń, poza wysokością stawek i nowych kategorii spraw, dla których przewidziano oddzielną stawkę wynagrodzenia. Ponadto, od dnia wejścia w życie rozporządzenia z dnia 20 lutego 1991 r. uprawnienie kierownika zespołu adwokackiego do ustalania wynagrodzenia w sprawach, dla których nie przewidziano wynagrodzenia lub jego stawki, zastąpiono przepisami o ustaleniu wynagrodzenia na podstawie stawki w sprawach o najbardziej zbliżonym rodzaju.

Obecnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielanej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm., dalej: „rozp. z 2002 r.” lub „rozporządzenie”) wydane zostało na podstawie upoważnienia objętego art. 22³ ust. 2 oraz art. 22⁵ ust. 2 i 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r., Nr 123, poz. 1059 ze zm.). W odniesieniu do wynagrodzenia adwokatów kwestie te reguluje analogicznie

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.). Określa ono stawki, które zgodnie z art. 99 w zw. z art. 98 § 3 k.p.c. stanowią podstawę ustalenia przez sąd wynagrodzenia radcy prawnego, nie wyższego niż stawki opłat określone przepisami tego rozporządzenia. Stawki opłat stanowią podstawę do wyliczenia opłat zasądzanych przez sąd, opłat za prowadzenie sprawy przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, są dolną granicą tych opłat oraz ustawowo nakazaną bazą dla umowy radcy prawnego z klientem w zakresie wynagrodzenia (§ 3 ust. 1), z wyjątkiem przewidzianym w § 3 ust. 2.

Zgodnie z § 2 ust. 1 i 2 rozp. z 2002 r. sąd, decydując o wysokości wynagrodzenia w granicach stawki minimalnej i jej sześciokrotności, bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy pełnomocnika, charakter sprawy i przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia; nie jest związany wysokością wynagrodzenia umówionego przez pełnomocnika ze stroną. Dominuje w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, że sąd, dokonując oceny wysokości wynagrodzenia pełnomocnika, stosownie do art. 109 § 2 k.p.c., nie może ustalić go na poziomie niższym niż stawka minimalna, poza sytuacją określoną w § 3 ust. rozp. z 2002 r. (por. uchwałę z dnia 8 marca 2012 r., sygn. III CZP 2/12, OSNC 2012, nr 10, poz. 115 oraz postanowienia: z dnia 21 grudnia 2010 r., sygn. III CZ 64/10; z dnia 17 lutego 2011 r., sygn. III UZ 18/10; z dnia 15 grudnia 2011 r., sygn. II CZ 126/11 i z dnia 16 lutego 2012 r., sygn. IV CZ 107/11, niepubl.). Nie zasługuje na podzielenie odosobnione stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 26 stycznia 2011 r., sygn. IV CZ 99/10 (niepubl.), dopuszczające możliwość przyjęcia stawki niższej niż minimalna.

Wysokość stawki minimalnej ustalona została w rozporządzeniu z 2002 r. w zależności od wartości przedmiotu sprawy (§ 6) lub jej rodzaju (§ 7 do 11), a w sprawach nieobjętych jego przepisami określona być powinna według stawek przewidzianych w sprawach o najbardziej zbliżonym rodzaju (§ 5). Oznacza to, że zgodnie z założeniem kompletności rozporządzenia, każda sprawa cywilna powinna być zakwalifikowana do jednej z grup spraw objętych jego przepisami. Podział stawek według tych równorzędnych kryteriów nie ma charakteru dychotomicznego, ponieważ do spraw wyznaczonych kryterium rodzaju sprawy należy wiele spraw mających charakter majątkowy (np. § 7 punkty 2, 3, 4, 5, 7; § 8 punkty 1, 2; § 9 punkty 1, 2; § 10 punkty 9, 10, 15). Rodzaj sprawy jako kryterium określenia stawki ujęty został, z uwzględnieniem podstawy wyznaczonej prawem materialnym (sprawy z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, własności i innych praw rzeczowych, prawa o księgach wieczystych, prawa spadkowego, z podziałem na podane kategorie – § 6 do 8), w odniesieniu do konkretnego przedmiotu żądania (sprawy o wydanie nieruchomości – § 9 pkt 2, o uchylenie uchwały organu spółdzielni – § 10 pkt 1), czy

też rodzaju lub trybu postępowania (sprawy z zakresu postępowania nieprocesowego w sprawie niewymienionej odrębnie – § 10 ust. 1 pkt 3, sprawy o uznanie orzeczenia sądu zagranicznego – § 10 ust. 1 pkt 6).

W odniesieniu do postępowania pojednawczego nie została określona stawka opłaty, a zatem, zgodnie z założeniem kompletności regulacji rozporządzenia, rozstrzygnięcia wymaga, na podstawie jakiego kryterium należy ją ustalić. Analiza historyczna uregulowań dotyczących podstawy wynagrodzenia pełnomocników wskazuje, że jedynie rozporządzenie z 1933 r. zawierało konkretne postanowienie, podkreślające specyfikę tego postępowania. Nie doszło do przywrócenia odrębnej stawki po wejściu w życie z dniem 1 stycznia 1965 r. kodeksu postępowania cywilnego, chociaż podobnie do k.p.c. z 1930 r., postępowanie pojednawcze zostało uregulowane jako samodzielne postępowanie, nie zaś jako odrębne, jak w d.k.p.c. Nie można wykluczyć, że odrębność postępowania była podstawą do stosowania ogólnych zasad ustalania wynagrodzenia pełnomocników po dniu 2 października 1950 r., co było w doktrynie krytycznie oceniane.

Wyłączenie kryterium wartości przedmiotu sprawy jako podstawy wynagrodzenia radcy prawnego za udział w postępowaniu pojednawczym podyktowane jest charakterem tego postępowania, którego przedmiot nie jest związany ani z prawem majątkowym, ani z prawem niemajątkowym oraz odrębny od tego, co ostatecznie ma być ugodzone. Jeżeli celem tego postępowania jest uregulowanie sprawy spornej pomiędzy stronami, drogą ugody zawartej przez nie przed sądem i pod jego kontrolą, to kwalifikacja stosunku prawnego, z którego wywodzone są pretensje stron, nie ma znaczenia dla wysokości opłaty sądowej, właściwości sądu, przebiegu postępowania i brak argumentów dla stanowiska, że należałoby odnosić do tego stosunku prawnego stawkę opłaty będącej podstawą wynagrodzenia pełnomocnika. Nie ma podstaw do zastosowania drugiego kryterium – rodzaju sprawy, ponieważ nie zostało ono wprost wymienione w grupie tych spraw.

Postępowanie pojednawcze nie powinno być utożsamiane z postępowaniem procesowym. Samodzielność i samoistność postępowania pojednawczego, brak związku z postępowaniem rozpoznawczym, realizowanie celu polegającego na zapobieżeniu wytoczeniu powództwa lub wszczęciu postępowania nieprocesowego, funkcja pojednania, stanowią o niezależności obu postępowań. Nie usprawiedliwia przeciwnego stanowiska uregulowanie art. 186 § 2 k.p.c. Udział w postępowaniu pojednawczym przeciwnika wniosku pozostawiono jego uznaniu i dlatego nawet nieusprawiedliwione niestawiennictwo nie wywołuje obowiązku poniesienia w tym postępowaniu kosztów związanych z wniesieniem wniosku. Możliwość uwzględnienia przez wzywającego poniesionych kosztów jako elementu kosztów celowych (art. 98 § 1 k.p.c.) traktowana jest na równi z innymi kosztami, np. udzielenia pomocy prawnej lub sporządzenia pozwu czy mediacji. Nie stanowi ono postępowania nieprocesowego. Prze-

mawia to za przyjęciem jednej stawki opłaty samodzielnie określonej dla wszystkich spraw, które strony mogą uregulować drogą ugody zawartej przed sądem.

Wysokość stawek ukształtowana została w rozporządzeniu przy uwzględnieniu oceny nakładu pracy pełnomocnika, wyznaczonego charakterem i stopniem skomplikowania danej kategorii spraw, w zryczałtowanej wielkości. Przygotowanie wezwania w uproszczonej postaci zwięzłego oznaczenia sprawy lub odpowiedzi na nie i udział w posiedzeniu wyznaczonym celem zawarcia ugody wymaga od pełnomocników znacznie mniejszego nakładu pracy niż przygotowanie pozwu lub wniosku albo odpowiedzi na nie i udział w postępowaniu rozpoznawczym. Z tego względu ustalenie wynagrodzenia pełnomocnika w takiej samej wysokości w obu tych postępowaniach, w obu typach spraw (należących do trybu procesowego i nieprocesowego) pozostawałoby w sprzeczności z aksjologią i założeniami rozporządzenia. W sytuacji związania sądu stawką minimalną nie ma możliwości stosownego zróżnicowania wynagrodzenia przez obniżenie tej stawki.

Brak samodzielnego uregulowania w rozporządzeniu stawki opłaty w postępowaniu pojednawczym stanowi lukę aksjologiczną, która wymagałaby uzupełnienia przez sięganie do analogii. Nie ma jednak potrzeby stosowania analogii, skoro § 5 rozporządzenia jako *lex specialis* wskazuje na konieczność ustalenia podobnej kategorii sprawy do postępowania pojednawczego. Poza wskazaniem, że powinna to być stawka w sprawach o najbardziej zbliżonym rodzaju, nie ma w przepisie wyjaśnienia, jakie cechy powinna spełniać ta sprawa. Należy odrzucić możliwość odniesienia postępowania pojednawczego do kategorii spraw, w których stawka uzależniona jest od wartości przedmiotu sprawy, skoro wartość ta nie ma znaczenia w tym postępowaniu. Odbiegają od specyfiki tego postępowania sprawy, w których podstawą określenia stawki jest rodzaj stosunków prawnych lub treść zgłoszonego żądania. Wśród przepisów rozporządzenia, określających stawki w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu procesowym, nie ma normy, która odpowiadałaby charakterowi i zmniejszonemu nakładowi pracy pełnomocnika w postępowaniu pojednawczym. Analiza przepisów rozporządzenia prowadzi do wniosku, że tylko jedna kategoria spraw została wyodrębniona według kryterium bliskiego celowi, funkcji i swoistości postępowania pojednawczego – objęte § 10 ust. 1 pkt 3 rozp. z 2002 r. sprawy z zakresu postępowania nieprocesowego, niewymienione odrębnie. Postępowanie to różni się charakterem oraz istotą działalności sądu od postępowania procesowego, nie jest jednolite, z uwagi na różnorodność spraw przekazanych do rozpoznania w tym trybie. Wprowadzenie dla postępowania nieprocesowego jednolitej stawki wynagrodzenia pełnomocnika podyktowane było założeniem, że zmniejszony formalizm oraz postępowanie sądowe nie wymagają od pełnomocnika takiego nakładu pracy, jak w postępowaniu procesowym. Te same okoliczności występują w postępowaniu pojednawczym, które nie polega na

rozstrzyganiu przez sąd sporu prawnego, a zmniejszony formalizm ułatwia to postępowanie. Nie jest to postępowanie nieprocesowe rozpoznawcze i tym samym brak pomiędzy tymi postępowaniami bliskiego podobieństwa, ale jest to postępowanie najbliższe, stosownie do § 5 rozp., ponieważ uwzględnia w pewnym stopniu podobne elementy, które składają się na wysokość wynagrodzenia pełnomocnika.

Uchwała SN z dnia 26 lutego 2014 r., sygn. III CZP 117/13.

Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych

Prawo Pracy

50

Art. 184 ust. 1 i art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz. 523 ze zm.) i art. 455 k.c.

Funkcjonariusz Służby Więziennej może skutecznie dochodzić przed sądem pracy zasądzenia od Skarbu Państwa – właściwego Zakładu Karnego odpowiedniej kwoty tytułem pomocy finansowej na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych, jeżeli mimo spełnienia ustawowych przesłanek jej uzyskania i złożenia stosownego wniosku nie została mu ona niezwłocznie wypłacona (art. 184 ust. 1 i art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz. U. Nr 79, poz. 523 ze zm. i art. 455 k.c.).

Z uzasadnienia:

Sąd Okręgowy przedstawił w pierwszej kolejności pytanie o możliwość dochodzenia przed sądem powszechnym pomocy finansowej, o której stanowi art. 184 i 185 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz. 523 ze zm. – dalej ustawa).

W obecnie obowiązującym stanie prawnym przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego przez funkcjonariusza Służby Więziennej nie następuje w formie decyzji administracyjnej. Z tego powodu nie znajdują zastosowania przepisy kodeksu postępowania administracyjnego. Zgodnie z przepisem art. 220 ustawy spory o roszczenia ze stosunku służbowego funkcjonariuszy w sprawach niewymienionych w art. 218 ust. 1 i art. 219 ust. 1 i 2 rozpatruje sąd właściwy w sprawach z zakresu prawa pracy. Problem ten był już wielokrotnie rozstrzygany przez NSA. Jednolicie przyjęto, że sprawy dotyczące udzielenia pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego należą do właściwości sądów powszechnych rozpatrujących spory z zakresu prawa pracy, a nie do właściwości sądów administracyjnych (zob. np. postanowienia NSA z dnia 8 grudnia 2011 r., sygn. I OSK 928/11; z dnia 21 grudnia 2011 r., sygn.

I OSK 1000/11; z dnia 24 stycznia 2012 r., sygn. I OSK 1443/11). Sąd Najwyższy podziela powyższy pogląd. Stąd też przyjęto w uchwale, że funkcjonariusz Służby Więziennej może dochodzić przyznania pomocy finansowej (roszczenia) przed sądem właściwym w sprawach z zakresu prawa pracy.

W pytaniu tym przedstawiony został kolejny problem związany z dopuszczalnością dochodzenia roszczenia o przyznanie pomocy finansowej. Chodzi tu w istocie o termin rozpatrzenia wniosku funkcjonariusza. W sprawach tego rodzaju wyłączone jest stosowanie art. 35 k.p.a. Przepisy ustawy nie regulują wprost tego problemu. Natomiast, zgodnie z § 2 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2010 r. w sprawie przyznawania pomocy finansowej na uzyskanie lokalu funkcjonariuszowi Służby Więziennej (Dz. U. Nr 147, poz. 986 – dalej rozporządzenie), rozpatrzenie wniosków o przyznanie pomocy finansowej następuje w kolejności ich składania, zgodnie z rejestrem prowadzonym przez jednostkę organizacyjną Służby Więziennej. Maksymalny termin, do którego ma nastąpić wypłata przyznanej pomocy finansowej, wynosi, zgodnie z przepisem § 3 ust. 1 rozporządzenia, dwa lata od dnia wydania decyzji o przyznaniu tej pomocy. W sprawie niniejszej pozwany miał rozpatrzyć wniosek o przyznanie pomocy finansowej po ok. 12 miesiącach, co uzasadniał brakiem środków finansowych.

Rozstrzygające znaczenie należy w powyższej kwestii przypisać regulacji ustawowej. Przepis art. 184 ust. 1 ustawy stanowi wyraźnie i jednoznacznie, że funkcjonariuszowi w służbie stałej, który spełnia warunki do przydziału lokalu mieszkalnego, a który lokalu tego nie otrzymał na podstawie decyzji administracyjnej o przydziale, przysługuje pomoc finansowa na uzyskanie lokalu mieszkalnego w spółdzielni mieszkaniowej albo domu jednorodzinnego lub lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, położonych w miejscowości pełnienia służby lub miejscowości pobliskiej. Przepis ten określa przesłanki nabycia prawa do pomocy finansowej w sposób ścisły, a więc nie pozostawiający żadnego marginesu swobodnej oceny właściwemu organowi. Problem charakteru świadczenia w postaci pomocy finansowej był rozstrzygany w poprzednim stanie prawnym przez orzecznictwo administracyjne. Ponieważ regulacja prawna jest obecnie w zasadzie taka sama, orzeczenia te zachowały w tej kwestii aktualność. Przyjmowano w nich, że prawo do pomocy przysługuje, gdy spełnione są przesłanki ustawowe, a decyzja organu nie jest decyzją uznaniową (zob. np. wyrok WSA w Szczecinie z dnia 27 kwietnia 2005 r., sygn. SA/Sz 1488/03, czy wyrok WSA w Łodzi z dnia 31 stycznia 2008 r., sygn. III SAB/Łd 62/07). W art. 185 ustawy określona została wysokość przysługującego funkcjonariuszowi świadczenia. W tej sytuacji należy stwierdzić, że pomoc finansowa przysługuje funkcjonariuszowi w razie spełnienia ustawowych przesłanek jej nabycia i złożenia stosownego pisemnego wniosku.

Zasady powyższej nie może zmienić akt wykonawczy do ustawy. Upoważnienie ustawowe do wydania rozporządzenia nie zawiera bowiem podstawy do

modyfikowania zawartej w ustawie materialnoprawnej regulacji prawa funkcjonariusza do otrzymania pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego. W szczególności chodzi tu o to, że zgodnie z § 2 ust. 4 rozporządzenia przyznanie pomocy finansowej może zostać odsunięte w czasie na dowolnie długi okres czasu. W rozporządzeniu tym mają być uregulowane zasady postępowania przed właściwym organem, którego celem jest jedynie stwierdzenie aktem deklaratoryjnym istnienia lub braku tego prawa oraz kwestie techniczne związane ze spełnieniem tego świadczenia. Tak więc sformułowanie „przyznawanie pomocy finansowej”, użyte w art. 185 ust. 3 ustawy, powinno być rozumiane jedynie jako zespół określonych czynności faktycznych potwierdzających ustawowe przesłanki nabycia prawa do świadczenia, a nie jako materialnoprawny akt, na podstawie którego prawo to powstaje i którego wydanie jest pozostawione uznaniu właściwego organu Służby Więziennej (por. uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów NSA z dnia 29 kwietnia 2009 r., sygn. I OPS 7/08, ONSAiWSA 2009, nr 4, poz. 66).

W związku z powyższym nie powinno ulegać wątpliwości, że dochodzenie przedmiotowego roszczenia nie jest uzależnione od rozstrzygnięcia przez właściwy organ lub po określonym czasie bezczynności tego organu. Żaden przepis ustawy nie przewiduje bowiem takiego warunku dochodzenia roszczenia na drodze sądowej. Realizacja prawa funkcjonariusza Służby Więziennej do pomocy finansowej ma na celu zapewnienia warunków do prawidłowego pełnienia służby oraz prowadzenia życia prywatnego i rodzinnego. Świadczenie to nie ma charakteru powszechnego nawet w regulacjach pragmatyk służbowych funkcjonariuszy. Zostało ono zagwarantowane w ustawie. Należy przy tym podkreślić, że ustawodawca nie uzależnił jego realizacji od możliwości finansowych jednostek organizacyjnych Służby Więziennej czy ilości spełniających warunki do jego nabycia funkcjonariuszy. W tej sytuacji nie może przesądzać o rozstrzygnięciu problemu argument braku środków (tak też przyjęto w wyroku WSA w Warszawie z dnia 8 września 2006 r., sygn. II SA/Wa 618/06, LEX nr 265553). Gdyby się z nim bowiem zgodzić, to wypłata wszelkich świadczeń mogłaby nie zostać nigdy zrealizowana lub odsunięta na dowolnie długi okres czasu. Zmiana zasad nabycia i realizacji prawa do pomocy mieszkaniowej mogłaby ulec zmianie jedynie poprzez nowelizację obowiązujących obecnie przepisów ustawowych.

Reasumując powyższe, należy przyjąć, że świadczenie o udzielenie pomocy finansowej powinno zostać spełnione, zgodnie z art. 455 k.c., niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do jego wykonania. Należy także wspomnieć, że wydany na podstawie art. 33 ust. 1 pkt 2 ustawy Regulamin nr 2/2010 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 października 2010 r. w sprawie pełnienia służby przez funkcjonariuszy Służby Więziennej stanowi w § 12 ust. 2, iż przełożony powinien niezwłocznie rozpatrywać sprawy wnoszone przez funkcjonariuszy i podejmować na bieżąco stosowne decyzje.

Kolejnym zagadnieniem jest problem zdolności sądowej w sprawach o roszczenia funkcjonariuszy Służby Więziennej o realizację prawa do pomocy mieszkaniowej. Sprawy o roszczenia ze stosunku służbowego funkcjonariuszy, zgodnie z art. 1 k.p.c., są sprawami cywilnymi w znaczeniu procesowym, a nie materialnym. Nie są bowiem sprawami ze stosunku pracy, tylko innymi sprawami, do których stosuje się przepisy tego kodeksu z mocy ustaw szczególnych. Zastosowanie znajdują więc przepisy k.p.c. o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy. Nie wynika jednak z tego, że w tym przypadku zawsze znajduje zastosowanie przepis art. 460 § 1 k.p.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., sygn. I PK 226/08, OSNP 2011, nr 3–4, poz. 33).

Pomimo że zakłady karne są jednostkami organizacyjnymi Służby Więziennej, a ich dyrektorzy posiadają niektóre uprawnienia charakterystyczne dla reprezentantów pracodawców, nie można przyjąć, że zakład karny jest pracodawcą w rozumieniu art. 3 k.p. Przede wszystkim funkcjonariusz wykonuje swoje obowiązki w oparciu o służbowy stosunek zatrudnienia o charakterze administracyjnoprawnym. Nie jest więc pracownikiem. Zakłady karne, pomimo wyodrębnienia organizacyjnego, nie mają samodzielności finansowej. Dyrektor Generalny ma także wiele uprawnień związanych ze stosunkiem służbowym funkcjonariuszy, które wynikają np. z art. 10 i art. 11 czy art. 69 ustawy. Dyrektor zakładu karnego nie ma więc pełnej samodzielności w zakresie kształtowania stosunku służbowego funkcjonariuszy. Na tej podstawie należało uznać, że zdolność sądowa przysługuje, zgodnie z art. 67 § 2 k.p.c., Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez organ jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej.

Uchwała SN z dnia 13 sierpnia 2013 r., sygn. III PZP 4/13.

Prawo Administracyjne

Naczelny Sąd Administracyjny

51

Art. 42 ust. 12, ust. 12a i ust. 13 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. Dz. U. z 2011 r., Nr 177, poz. 1054 ze zm.)

W świetle obowiązujących od dnia 1 grudnia 2008 r. przepisów art. 42 ust. 12, ust. 12a i ust. 13 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. Dz. U. z 2011 r., Nr 177, poz. 1054 ze zm.) podatnik podatku od towarów i usług, który dokona wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, lecz nie posiada jeszcze wszystkich wymaganych dowodów potwierdzających dostarczenie towarów do nabywcy, ma obowiązek wykazania dostawy towarów ze stawką krajową w ewidencji i wykazania kwoty podatku w deklaracji podatkowej.

Z uzasadnienia:

Przed przystąpieniem do rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia, konieczne jest wskazanie ram prawnych.

I. Przepisy ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. Nr 54, poz. 535 ze zm.)

Art. 5.

1. Opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, zwanym dalej „podatkiem”, podlegają: (...)
5) wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów.

Art. 13.

1. Przez wewnątrzwspólnotową dostawę towarów, o której mowa w art. 5 ust. 1 pkt 5, rozumie się wywóz towarów z terytorium kraju w wykonaniu czynności określonych w art. 7 na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju, z zastrzeżeniem ust. 2–8.
2. Przepis ust. 1 stosuje się pod warunkiem, że nabywca towarów jest:
  - 1) podatnikiem podatku od wartości dodanej zidentyfikowanym na potrzeby transakcji wewnątrzwspólnotowych na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju;
  - 2) osobą prawną niebędącą podatnikiem podatku od wartości dodanej, która jest zidentyfikowana na potrzeby transakcji wewnątrzwspólnotowych na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju;

- 3) podatnikiem podatku od wartości dodanej lub osobą prawną niebędącą podatnikiem podatku od wartości dodanej, działającymi w takim charakterze na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju, niewymienionymi w punktach 1 i 2, jeżeli przedmiotem dostawy są wyroby akcyzowe zharmonizowane, które, zgodnie z przepisami o podatku akcyzowym, są objęte procedurą zawieszenia poboru akcyzy lub procedurą przemieszczania wyrobów akcyzowych z zapłaconą akcyzą;
- 4) podmiotem innym niż wymienione w punktach 1 i 2, działającym (zamieszkującym) w innym niż Rzeczpospolita Polska państwie członkowskim, jeżeli przedmiotem dostawy są nowe środki transportu. (...)

Art. 42.

1. Wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów podlega opodatkowaniu według stawki podatku 0 %, pod warunkiem że:

- 1) podatnik dokonał dostawy na rzecz nabywcy posiadającego właściwy i ważny numer identyfikacyjny dla transakcji wewnątrzwspólnotowych, nadany przez państwo członkowskie właściwe dla nabywcy, zawierający dwuliterowy kod stosowany dla podatku od wartości dodanej, i podał ten numer oraz swój numer, o którym mowa w art. 97 ust. 10, na fakturze stwierdzającej dostawę towarów;
- 2) podatnik przed złożeniem deklaracji podatkowej za dany okres rozliczeniowy, o którym mowa w art. 99, posiada w swojej dokumentacji dowody, że towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium kraju i dostarczone do nabywcy na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju.

(...)

3. Dowodami, o których mowa w ust. 1 pkt 2, są następujące dokumenty, jeżeli łącznie potwierdzają dostarczenie towarów będących przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów do nabywcy znajdującego się na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju:

- 1) dokumenty przewozowe otrzymane od przewoźnika (spedytora) odpowiedzialnego za wywóz towarów z terytorium kraju, z których jednoznacznie wynika, że towary zostały dostarczone do miejsca ich przeznaczenia na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju – w przypadku gdy przewóz towarów jest zlecany przewoźnikowi (spedytorowi),
- 2) kopia faktury,
- 3) specyfikacja poszczególnych sztuk ładunku
- 4) (uchylony)
– z zastrzeżeniem ust. 4 i 5.

4. W przypadku wywozu towarów będących przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów bezpośrednio przez podatnika dokonującego takiej do-

stawy lub przez jego nabywcę, przy użyciu własnego środka transportu podatnika lub nabywcy, podatnik oprócz dokumentów, o których mowa w ust. 3 pkt 2 i 3, powinien posiadać dokument zawierający co najmniej:

- 1) imię i nazwisko lub nazwę oraz adres siedziby lub miejsca zamieszkania podatnika dokonującego wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów oraz nabywcy tych towarów;
- 2) adres, pod który są przewożone towary, w przypadku gdy jest inny niż adres siedziby lub miejsca zamieszkania nabywcy;
- 3) określenie towarów i ich ilości;
- 4) potwierdzenie przyjęcia towarów przez nabywcę do miejsca, o którym mowa w pkt 1 lub 2, znajdującego się na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju;
- 5) rodzaj oraz numer rejestracyjny środka transportu, którym są wywożone towary, lub numer lotu – w przypadku gdy towary przewożone są środkami transportu lotniczego.

(...)

11. W przypadku gdy dokumenty, o których mowa w ust. 3–5, nie potwierdzają jednoznacznie dostarczenia do nabywcy znajdującego się na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju towarów, dowodami, o których mowa w ust. 1 pkt 2, mogą być również inne dokumenty wskazujące, że nastąpiła dostawa wewnątrzwspólnotowa, w szczególności:

- 1) korespondencja handlowa z nabywcą, w tym jego zamówienie;
- 2) dokumenty dotyczące ubezpieczenia lub kosztów frachtu;
- 3) dokument potwierdzający zapłatę za towar, z wyjątkiem przypadków, gdy dostawa ma charakter nieodpłatny lub zobowiązanie jest realizowane w innej formie, w takim przypadku inny – dokument stwierdzający wygaśnięcie zobowiązania;
- 4) dowód potwierdzający przyjęcie przez nabywcę towaru na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju.

Do dnia 30 listopada 2008 r. przepisy art. 42 ust. 12 i ust. 13 stanowiły:

12. Jeżeli warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nie został spełniony przed złożeniem deklaracji podatkowej za dany okres, podatnik wykazuje tę dostawę w ewidencji, o której mowa w art. 109 ust. 3, jako dostawę na terytorium kraju.

13. Otrzymanie przez podatnika dowodu, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, w terminie późniejszym niż określony w ust. 12, upoważnia podatnika do dokonania korekty złożonej deklaracji podatkowej oraz informacji podsumowującej, o której mowa w art. 100 ust. 1, w której wykazał dostawę towarów.

Od dnia 1 grudnia 2008 r. przepisom art. 42 ust. 12, ust. 12a i ust. 13 nadać brzmienie:

12. Jeżeli warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nie został spełniony przed upływem terminu do złożenia deklaracji podatkowej za:

- 1) okres kwartalny albo okres miesięczny, jeżeli ten miesięczny okres jest ostatnim w kwartale – podatnik nie wykazuje tej dostawy w ewidencji, o której mowa w art. 109 ust. 3, za ten okres; podatnik wykazuje tę dostawę w ewidencji, o której mowa w art. 109 ust. 3, za następny okres rozliczeniowy ze stawką właściwą dla dostawy danego towaru na terytorium kraju, jeżeli przed upływem terminu do złożenia deklaracji podatkowej za ten następny okres rozliczeniowy nie posiada dowodów, o których mowa w ust. 1 pkt 2;
  - 2) okres miesięczny, jeżeli ten miesięczny okres jest pierwszym lub drugim w kwartale – podatnik nie wykazuje tej dostawy w ewidencji, o której mowa w art. 109 ust. 3, za dany okres miesięczny, lecz za okres miesięczny, za który w terminie do złożenia deklaracji podatkowej za ten okres posiada dowody, o których mowa w ust. 1 pkt 2, nie później jednak niż za ostatni w kwartale okres miesięczny; w przypadku nieotrzymania tych dowodów przed upływem terminu do złożenia deklaracji podatkowej za ostatni w kwartale okres miesięczny, dostawę tę wykazuje się za ten ostatni okres miesięczny ze stawką właściwą dla dostawy danego towaru na terytorium kraju.
- 12a. W przypadkach, o których mowa w ust. 12, otrzymanie dowodów, o których mowa w ust. 1 pkt 2, upoważnia podatnika do wykazania wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów ze stawką 0% w ewidencji, o której mowa w art. 109 ust. 3, za okres rozliczeniowy, w którym dostawa ta została dokonana, i dokonania korekty deklaracji podatkowej oraz odpowiednio informacji podsumowującej, o której mowa w art. 100 ust. 1.
13. Otrzymanie przez podatnika dowodów, o których mowa w ust. 1 pkt 2, w terminie późniejszym niż termin do złożenia deklaracji podatkowej za ostatni w kwartale okres miesięczny, o którym mowa w art. 12 pkt 2, upoważnia podatnika do wykazania wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów ze stawką 0% za ten ostatni w kwartale okres miesięczny i dokonania korekty deklaracji podatkowej oraz odpowiednio informacji podsumowującej, o której mowa w art. 100 ust. 1.

II. Przepisy Dyrektywy 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dz. U.UE.L.2006.347.1)

Art. 131.

Zwolnienia przewidziane w rozdziałach 2–9 stosuje się bez uszczerbku dla innych przepisów wspólnotowych i na warunkach ustalanych przez państwa członkowskie w celu zapewnienia prawidłowego i prostego stosowania tych zwolnień oraz zapobieżenia wszelkim możliwym przypadkom uchylania się od opodatkowania, unikania opodatkowania i nadużyć.

Art. 138.

1. Państwa członkowskie zwalniają dostawy towarów wysyłanych lub transportowanych do miejsca przeznaczenia znajdującego się poza terytorium danego państwa, ale na terytorium Wspólnoty, przez sprzedawcę, przez nabywcę lub na ich rzecz, dokonane dla innego podatnika lub osoby prawnej niebędącej podatnikiem, działających w takim charakterze w państwie członkowskim innym niż państwo rozpoczęcia wysyłki lub transportu towarów.

Art. 273.

Państwa członkowskie mogą nałożyć inne obowiązki, jakie uznają za niezbędne dla zapewnienia prawidłowego poboru VAT i zapobieżenia oszustwom podatkowym, pod warunkiem równego traktowania transakcji krajowych i transakcji dokonywanych między państwami członkowskim przez podatników oraz pod warunkiem, że obowiązki te, w wymianie handlowej między państwami członkowskimi, nie będą prowadzić do powstania formalności związanych z przekraczaniem granic. Możliwość przewidziana w akapicie pierwszym nie może zostać wykorzystana do nałożenia dodatkowych obowiązków związanych z fakturowaniem poza obowiązkami, które zostały określone w rozdziale 3.

* * *

Przystępując do rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego, stwierdzić należy, że wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów stanowi jedną z czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, o czym stanowi art. 5 ust. 1 pkt 5 ustawy o VAT. Czynność ta polega na wywozie towarów z terytorium kraju (Polski), w wykonaniu czynności określonych w art. 7 ustawy o VAT, czyli dostawy towarów, na terytorium innego państwa członkowskiego, przy spełnieniu określonych w ustawie warunków. Wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów, przy spełnieniu określonych w ustawie przesłanek, podlega opodatkowaniu według stawki 0% (tzw. wspólnotowe zwolnienie z prawem do odliczenia). Wprowadzenie mechanizmu transakcji wewnątrzwspólnotowej powoduje, że niemal każda tego rodzaju transakcja opodatkowana jest w państwie, w którym następuje konsumpcja towarów (państwo przeznaczenia). Z kolei objęcie czynności wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów stawką 0% powoduje, że faktycznie nie jest ona opodatkowana w państwie dostawcy (bowiem faktycznie nie została tutaj wykonana), lecz dostawca zachowuje prawo do odliczenia podatku naliczonego związanego z zakupami towarów i usług dotyczących tej właśnie dostawy.

Dla udokumentowania wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów zasadnicze znaczenie mają dokumenty wymienione w art. 42 ust. 3 ustawy o VAT, stanowiące dowody tego, że towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium kraju i dostarczone do nabywcy na

terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju. Dowodami tymi są: dokumenty przewozowe otrzymane od przewoźnika (spedytora) odpowiedzialnego za wywóz towarów z terytorium kraju, z których jednoznacznie wynika, że towary zostały dostarczone do miejsca ich przeznaczenia na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju – w przypadku gdy przewóz towarów jest zlecany przewoźnikowi (spedytorowi); kopia faktury; specyfikacja poszczególnych sztuk ładunku. Ponadto, w art. 42 ust. 11 ustawy o VAT wskazano dodatkowe dokumenty, za pomocą których podatnik ma możliwość wykazania, że towary zostały wywiezione z terytorium kraju i dostarczone do nabywcy w innym państwie członkowskim.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach, rozpoznając niniejszą sprawę, odwołał się do uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 11 października 2010 r., sygn. I FPS 1/10 (ONSAiWSA 2011, nr 1, poz. 4), zgodnie z którą, w świetle art. 42 ust. 1, ust. 3 i ust. 11 ustawy o VAT, dla zastosowania stawki 0% przy wewnątrzwspólnotowej dostawie towarów wystarczające jest, aby podatnik posiadał jedynie niektóre dowody, o jakich mowa w art. 42 ust. 3 ustawy, uzupełnione dokumentami wskazanymi w art. 42 ust. 11 ustawy lub innymi dowodami w formie dokumentów, o których mowa w art. 180 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2005 r., Nr 8, poz. 60 ze zm.), o ile łącznie potwierdzają fakt wywieżenia i dostarczenia towarów będących przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy do nabywcy znajdującego się na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju.

W powołanej uchwale NSA opowiedział się za otwartym katalogiem dowodów, którymi można udowodnić, że towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium kraju i dostarczone do nabywcy na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju. Przy tym NSA nie zajmował się analizą sytuacji, gdy podatnik przed upływem terminu do złożenia deklaracji podatkowej za dany okres, nie posiada dowodów, że towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium kraju i dostarczone do nabywcy na terytorium innego państwa członkowskiego.

Tymczasem będący przedmiotem analizy w niniejszej sprawie przepis art. 42 ust. 12 ustawy o VAT przewiduje, że gdy podatnik nie może udowodnić, iż towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium kraju i dostarczone do nabywcy na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju, to powinien dostawę tę wykazać w ewidencji, o której mowa w art. 109 ust. 3 ustawy o VAT.

Z art. 109 ust. 3 ustawy o VAT wynika, że podatnicy, z wyjątkiem podatników wykonujących wyłącznie czynności zwolnione od podatku na podstawie art. 43 i art. 82 ust. 3 oraz zwolnionych od podatku na podstawie art. 113 ust. 1 i 9, są obowiązani prowadzić ewidencję zawierającą: kwoty określone w art. 90,

dane niezbędne do określenia przedmiotu i podstawy opodatkowania, wysokość podatku należnego, kwoty podatku naliczonego obniżające kwotę podatku należnego oraz kwotę podatku podlegającą wpłacie do urzędu skarbowego lub zwrotowi z tego urzędu oraz inne dane służące do prawidłowego sporządzenia deklaracji podatkowej, a w przypadkach określonych w art. 120 ust. 15, art. 125, art. 134, art. 138 – dane określone tymi przepisami niezbędne do prawidłowego sporządzenia deklaracji podatkowej.

Z kolei, w myśl art. 99 ust. 1 ustawy o VAT, podatnicy, o których mowa w art. 15, są obowiązani składać w urzędzie skarbowym deklaracje podatkowe za okresy miesięczne w terminie do 25. dnia miesiąca następującego po każdym kolejnym miesiącu, z zastrzeżeniem ust. 2–10 i art. 133.

Ponadto, na podstawie art. 100 ust. 1 ustawy o VAT podatnicy dokonujący wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, zarejestrowani jako podatnicy VAT UE, są obowiązani składać w urzędzie skarbowym informacje podsumowujące o dokonanych wewnątrzwspólnotowych nabyciach towarów i wewnątrzwspólnotowych dostawach towarów, za okresy kwartalne w terminie do 25 dnia miesiąca następującego po kwartale, w którym powstał obowiązek podatkowy z tytułu: 1) wewnątrzwspólnotowego nabycia towarów – w przypadku informacji podsumowujących, dotyczących wewnątrzwspólnotowych nabyć towarów; 2) wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów – w przypadku informacji podsumowujących, dotyczących wewnątrzwspólnotowych dostaw towarów.

Należy mieć na względzie, że podatek od towarów i usług oparty jest na zasadzie samoobliczenia, co następuje poprzez wypełnienie i złożenie deklaracji podatkowej za dany okres rozliczeniowy. W związku z takim modelem powstawania zobowiązań podatkowych podatku VAT szczególnej wagi nabiera nałożony na podatnika VAT obowiązek ewidencyjny, polegający na odpowiednim utrwaleniu wszelkich danych mających znaczenie dla wymiaru podatku.

Odczytując łącznie art. 109 ust. 3 i art. 99 ust. 1 ustawy o VAT, stwierdzić należy, że prowadzona przez podatnika ewidencja stanowi materiał wyjściowy do sporządzenia deklaracji podatkowej VAT. Nie dysponując stosownymi danymi, utrwalanymi w czytelny sposób w prowadzonej w tym celu ewidencji, podatnik nie mógłby bowiem prawidłowo wypełnić deklaracji VAT.

Istotne jest przy tym, że wspomniane wyżej obowiązki nałożone na podatnika mają swoje źródło bezpośrednio w treści art. 109 ust. 3 i art. 99 ust. 1 ustawy o VAT, a art. 42 ust. 12 tej ustawy jedynie odwołuje się do tych obowiązków.

Interpretując zatem treść art. 42 ust. 12 ustawy o VAT przez pryzmat powyższych regulacji, stwierdzić należy, że w przypadku wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów ustawodawca nie zwolnił podatnika z obowiązku wykazania dostawy w ewidencji, a w konsekwencji w deklaracji podatkowej, a jedynie umożliwił mu wykazanie tej dostawy w innym, późniejszym okresie rozliczeniowym.

W przypadku braku wymaganych dokumentów – gdy nawet przy zastosowaniu zasad wynikających z uchwały 7 sędziów NSA z dnia 11 października 2010 r., sygn. I FPS 1/10, brak jest dowodów, że towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium kraju i dostarczone do nabywcy na terytorium innego państwa członkowskiego – podatnik jest obowiązany do wykazania tej dostawy w ewidencji za następny okres rozliczeniowy ze stawką właściwą dla dostawy danego towaru na terytorium kraju, a w konsekwencji jest również zobligowany do rozpoznania kwoty podatku należnego według stawek krajowych i wykazania tej kwoty w deklaracji podatkowej za ten okres.

To podatnik, który dostarczył towar do nabywcy na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju, musi ocenić, czy jest w posiadaniu dowodów świadczących o tym, że towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium kraju, a w związku z tym, czy jest uprawniony do zastosowania stawki 0%, czy też musi wykazać tę dostawę w ewidencji ze stawką krajową. Wykazanie dostawy w ewidencji jest wykazaniem danych niezbędnych do określenia przedmiotu i podstawy opodatkowania i określenia wysokości podatku należnego. Skoro pomiędzy ewidencją z art. 109 ust. 3 ustawy o VAT istnieje ścisłe powiązanie z art. 42 ust. 12 tej ustawy, to ustawodawca nie pozostawił w tym zakresie wyboru i podatnik ma obowiązek dane uwidocznione w ewidencji przenieść do deklaracji podatkowej.

Zauważyć jedynie należy, że w przepisach obowiązujących od dnia 1 grudnia 2008 r. złagodzone rygory związane z otrzymaniem dokumentów potwierdzających dokonanie wewnątrzwspólnotowej dostawy. Przed tą datą bowiem podatnik musiał otrzymać stosowne dokumenty do czasu złożenia deklaracji podatkowej za okres rozliczeniowy, w którym wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów została dokonana. Z dniem 1 grudnia 2008 r. przyjęto możliwość rozliczenia wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów w ramach rozliczenia za jeden z miesięcy kwartału kalendarzowego (jeśli podatnik rozlicza się miesięcznie) bądź w ramach kwartału (jeśli podatnik rozlicza się kwartalnie). Zasady te miały zastosowanie w okresie od dnia 1 grudnia 2008 r. do dnia 31 grudnia 2009 r., gdyż ustawą z dnia 23 października 2009 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług (Dz. U. Nr 195, poz. 1504) po raz kolejny zmieniono brzmienie art. 42 ust. 12 ustawy o VAT oraz uchylono art. 42 ust. 13 tej ustawy.

W świetle powyższej oceny nie można podzielić poglądu wyrażonego w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 stycznia 2009 r., sygn. I FSK 1500/08, że przepisy art. 42 ust. 1 pkt 2, ust. 12 i 13 ustawy o VAT nie dają podstawy do podatkowego traktowania, do czasu otrzymania stosownych dowodów, wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, jeśli nastąpiło charakteryzujące ją przemieszczenie towarów do innego kraju UE, w sposób tożsamy z dostawą krajową i określenie zasad powstania obowiązku i zobowiązania podatkowego, tak jak w przypadku dostawy krajowej.

Tak samo należy ocenić wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 września 2007 r., sygn. III SA/Wa 1210/07, w którym stwierdzono, że gdy warunek posiadania dowodów nie został spełniony przed złożeniem deklaracji podatkowej za dany okres, art. 42 ust. 12 nakazuje wykazać daną dostawę w ewidencji, o której mowa w art. 109 ust. 3, jako dostawę krajową.

Przepis ten nakłada zatem na podatnika pewien obowiązek ewidencyjny, który nie jest związany bezpośrednio z rozliczeniem podatku, jaki byłby należny, gdyby była to dostawa krajowa.

Jednocześnie, Naczelny Sąd Administracyjny wydający niniejszą uchwałę pragnie podzielić stanowisko wyrażone w wyroku z dnia 5 kwietnia 2011 r., sygn. I FSK 640/10 (LEX nr 787488), gdzie Naczelny Sąd Administracyjny zaakceptował pogląd, że w sytuacji, gdy dostawie towarów nie towarzyszy od razu jego wywóz za granicę w ramach wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów lub eksportu, prawidłowo podatnik – nie dysponując stosownymi dokumentami wywozu – rozpoznaje u siebie dostawę krajową. Dalej NSA stwierdził, że w art. 42 ust. 12a ustawy o VAT wskazano okoliczności, w jakich wykazaną sprzedaż krajową koryguje się w momencie otrzymania dowodów, że towary będące przedmiotem wewnątrzwspólnotowej dostawy zostały wywiezione z terytorium Polski i dostarczone do nabywcy na terytorium państwa członkowskiego inne niż terytorium kraju i opodatkowuje stawką 0%. Przepisy te nie określają czasu, w jakim można dokonać takiej korekty (określają natomiast, że korekty należy dokonać za okres rozliczeniowy, w którym dostawa ta została dokonana).

Dodatkowo należy podnieść, że analizowane przepisy polskiej ustawy o VAT dotyczące wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów stanowią implementację przepisów wspólnotowych. Przy tym Dyrektywa 112 nie określa wprost warunków zastosowania zwolnienia z opodatkowania podatkiem od towarów i usług (w Polsce stawka 0%), a jedynie w art. 138 na państwa członkowskie nakłada obowiązek zwolnienia od VAT dostawy towarów wysyłanych lub transportowanych do miejsca przeznaczenia znajdującego się poza terytorium danego państwa, ale na terytorium Wspólnoty, przez sprzedawcę, przez nabywcę lub na ich rzecz, dokonane dla innego podatnika lub osoby prawnej niebędącej podatnikiem, działających w takim charakterze w państwie członkowskim innym niż państwo rozpoczęcia wysyłki lub transportu towarów.

Jednocześnie – w art. 131 i art. 273 Dyrektywy 112 – określono, że państwa członkowskie są uprawnione do wprowadzenia warunków formalnych pozwalających na stwierdzenie, że w danym przypadku doszło do wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, podlegającej zwolnieniu (stawce 0%), przy czym w przepisach tych wskazano, że celem wprowadzonych warunków formalnych ma być zapobieżenie wszelkim możliwym przypadkom uchylania się od opodatkowania, unikania opodatkowania i nadużyć, a także zapobieganie oszustwom podatko-

wym – pod warunkiem równego traktowania transakcji krajowych i transakcji dokonywanych między państwami członkowskim przez podatników oraz pod warunkiem, że obowiązki te, w wymianie handlowej między państwami członkowskimi, nie będą prowadzić do powstania formalności związanych z przekraczaniem granic.

Z powołanych przepisów Dyrektywy 112 wynika zatem, że zakres warunków formalnych, jakie mogą zostać określone przez państwa członkowskie dla zastosowania przez podatników zwolnienia (ewentualnie stawki 0%) wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, może zostać ustalony swobodnie na tyle, na ile nie jest ograniczony celami sprecyzowanymi w tych przepisach Dyrektywy.

Zdaniem Naczelnego Sądu Administracyjnego przedstawione powyżej rozumienie art. 42 ust. 12, ust. 12a i ust. 13 ustawy o VAT (odpowiednio art. 42 ust. 12 i ust. 13 ustawy o VAT w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 listopada 2008 r.) zgodne jest z prawem wspólnotowym, jednocześnie uwzględnia wniosek płynący z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w tym w powoływanych przez skarżącą spółkę wyrokach z dnia 27 września 2007 r.: w sprawie o sygn. C-409/04, Teleos pic (publ. ECR 2007/8–I–7797) i w sprawie o sygn. C-146/05, Albert Collee (publ. ECR 2007/8–I–7861).

W pierwszym z powołanych wyroków w TSUE uznał, że art. 28a ust. 3 akapit pierwszy i art. 28c część A lit. a akapit pierwszy szóstej dyrektywy, ze względu na określenie „wysłane” użyte w obu tych przepisach, należy interpretować w ten sposób, że wewnątrzwspólnotowe nabycie towaru następuje, a zwolnienie od podatku dostawy wewnątrzwspólnotowej znajduje zastosowanie tylko wtedy, gdy prawo do rozporządzania towarem jak właściciel zostało przeniesione na nabywcę i gdy dostawca ustali, że towar ten został wysłany lub przetransportowany do innego państwa członkowskiego, i w wyniku wysyłki lub transportu fizycznie opuścił terytorium państwa członkowskiego dostawy. Trybunał podkreślił przy tym, że powyższe przepisy, do których przyjęcia państwa członkowskie są upoważnione w celu zapewnienia prawidłowego poboru podatku i uniknięcia oszustw podatkowych, nie mogą być wykorzystywane w sposób, który podważałby neutralność podatku od wartości dodanej.

Z kolei, w orzeczeniu w sprawie o sygn. C-146/05, Albert Collee, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej zajmował się zagadnieniem neutralności tego podatku, w aspekcie wymagań formalnych stanowiących przez państwa członkowskie do stosowania zwolnienia od podatku z tytułu wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów. W wyroku tym Trybunał odpowiedział twierdząco na pytanie sądu krajowego, czy art. 28c część A lit. a akapit pierwszy szóstej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by organy podatkowe państwa członkowskiego odmawiały zwolnienia od tego podatku dostawy wewnątrzwspólnotowej, która rzeczywiście została dokonana, jedynie na tej podstawie, iż we właściwym czasie nie został przedstawiony dowód dokonania tej dostawy. Trybunał wskazał, że zwolnienie od podatku dostawy

wewnątrzwspólnotowej w państwie członkowskim rozpoczęcia wewnątrzwspólnotowej wysyłki lub wewnątrzwspólnotowego transportu towarów, której odpowiada nabycie wewnątrzwspólnotowe podlegające opodatkowaniu w państwie członkowskim zakończenia wysyłki lub transportu, pozwala uniknąć podwójnego opodatkowania, a przez to naruszenia zasady neutralności podatkowej, na której opiera się wspólny system tego podatku. Odnosząc się bezpośrednio do wymagań formalnych, jakie mają spełniać podatnicy, aby uzyskać prawo do zwolnienia od podatku wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, Trybunał stwierdził, że żaden przepis szóstej dyrektywy nie dotyczy bezpośrednio kwestii dowodów, jakie podatnicy muszą przedstawić w celu skorzystania ze zwolnienia od podatku VAT. Trybunał stwierdził, „że przepis krajowy, który w istocie uzależnia prawo do zwolnienia od podatku dostawy wewnątrzwspólnotowej od spełnienia obowiązków formalnych, nie uwzględniając wymagań merytorycznych, a w szczególności nie biorąc pod uwagę kwestii, czy zostały one spełnione, wykracza poza to, co jest niezbędne dla zapewnienia prawidłowego poboru podatku”. (...) Jeżeli zatem fakt dokonania dostawy wewnątrzwspólnotowej jest bezsporny, zasada neutralności podatkowej wymaga, by zwolnienie od podatku od wartości dodanej zostało przyznane w razie spełnienia przesłanek merytorycznych, nawet jeśli podatnik pominął pewne warunki formalne. Inaczej byłoby jedynie wówczas, gdyby naruszenie tych warunków formalnych uniemożliwiło przedstawienie przekonującego dowodu spełnienia przesłanek merytorycznych.

W obu powołanych wyrokach TSUE analizował przepisy szóstej dyrektywy, jednak tezy tam zawarte znajdują zastosowanie do przepisów Dyrektywy 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej, która z dniem 1 stycznia 2007 r. zastąpiła szóstą dyrektywę.

W ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego wykładnia art. 42 ust. 12 ustawy o VAT, zgodnie z którą, w przypadku gdy podatnik dokonał wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, lecz nie posiada jeszcze wszystkich wymaganych dowodów potwierdzających dostarczenie towarów do nabywcy, wówczas ma on obowiązek wykazania dostawy towarów ze stawką krajową w ewidencji i wykazania kwoty podatku w deklaracji podatkowej – przy stworzeniu podatnikowi możliwości dokonania korekty tego podatku w sytuacji określonej w art. 42 ust. 12a i ust. 13 ustawy o VAT (odpowiednio art. 42 ust. 13 ustawy o VAT w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 listopada 2008 r.) – jest zgodna z tezami wyroków w sprawach o sygn.: C-409/04 Teleos pic i C-146/05 Albert Colle.

Końcowo, Naczelny Sąd Administracyjny pragnie odnieść się do kwestii istotnej z punktu widzenia praktyki, a związanej ze sposobem określenia podstawy opodatkowania i podatku należnego.

Z art. 29 ust. 1 ustawy o VAT wynika, że podstawę opodatkowania stanowi obrót, którym co do zasady jest kwota należna z tytułu dokonania dostawy lub

świadczenia usług, pomniejszona o kwotę podatku należnego od tych czynności. W art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 lipca 2001 r. o cenach (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 385) cenę określono jako wartość wyrażoną w jednostkach pieniężnych, którą kupujący jest obowiązany zapłacić przedsiębiorcy za towar lub usługę; w cenie uwzględnia się podatek od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów sprzedaż towaru (usługi) podlega obciążeniu podatkiem od towarów i usług oraz podatkiem akcyzowym.

Analizując treść powołanych przepisów, należy podzielić pogląd wyrażony przez Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 10 października 2013 r., sygn. I FSK 1416/12 (orzeczenie dostępne w bazie orzeczeń www.nsa.gov.pl), zgodnie, z którym, w świetle tych przepisów, gdy z uwagi na brak wszystkich wymaganych dowodów potwierdzających dostarczenie towarów do nabywcy podatnik ma obowiązek wykazania dostawy towarów ze stawką krajową, to w takiej sytuacji otrzymaną od zagranicznego kontrahenta należność trzeba uznać za cenę brutto – która zawiera już podatek VAT – wobec czego podatek należny z tytułu tej transakcji winien być obliczony przez zastosowaniu metody „w stu”.

W przypadku powstania prawa do dokonania korekty na podstawie art. 42 ust. 12a i ust. 13 ustawy o VAT (odpowiednio art. 42 ust. 13 ustawy o VAT w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 listopada 2008 r.) podatnik według tej samej zasady winien dokonać korekty podatku należnego. Tylko gdyby podatnik wykazał, że umówiona cena jest ceną netto, wówczas podatek należałoby ustalić metodą „od stu” i według tej samej zasady dokonać późniejszej korekty podatku należnego.

Mając powyższe na względzie, na postawione w powołanym na wstępie postanowieniu Naczelnego Sądu Administracyjnego pytanie należało udzielić następującej odpowiedzi: „W świetle obowiązujących od dnia 1 grudnia 2008 r. przepisów art. 42 ust. 12, ust. 12a i ust. 13 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. Nr 54, poz. 535 ze zm.) podatnik podatku od towarów i usług, który dokona wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów, lecz nie posiada jeszcze wszystkich wymaganych dowodów potwierdzających dostarczenie towarów do nabywcy, ma obowiązek wykazania dostawy towarów ze stawką krajową w ewidencji i wykazania kwoty podatku w deklaracji podatkowej”.

Uchwała składu 7 sędziów NSA z dnia 21 października 2013 r., sygn. I FPS 4/13.

Trybunał Konstytucyjny

52

Art. 101 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 395)

Artykuł 101 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 395) w zakresie, w jakim pozbawia ukaranego prawa do uchylenia prawomocnego mandatu wydanego na podstawie aktu normatywnego, o którego niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą orzekł Trybunał Konstytucyjny, jest niezgodny z art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Z uzasadnienia:

I

1. W piśmie z dnia 3 czerwca 2013 r. Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej: RPO) zwróciła się do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o stwierdzenie niezgodności art. 101 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 395) w zakresie, w jakim nie przewiduje jako podstawy uchylenia prawomocnego mandatu karnego w sytuacji, w której Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą przepisu prawnego stanowiącego podstawę ukarania za wykroczenie w postępowaniu mandatowym.

W ocenie RPO za niekonstytucyjnością zakwestionowanego przepisu przemawiają następujące argumenty: po pierwsze, art. 101 § 1 zdanie pierwsze k.p.w. nie przewiduje możliwości wzruszenia prawomocnego mandatu w następstwie stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny niekonstytucyjności podstawy prawnej tegoż mandatu. Po drugie, mandat karny, choć nie stanowi orzeczenia sądowego ani decyzji administracyjnej, stanowi przykład „innego rozstrzygnięcia” w rozumieniu art. 190 ust. 4 Konstytucji. Ma przymiot prawomocności oraz rozstrzyga o prawach i wolnościach jednostki. Po trzecie, postępowanie w przedmiocie uchylenia prawomocnego mandatu karnego mieści się w zakresie konstytucyjnego „wznowienia postępowania”, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji. Pojęcie to ma bowiem charakter autonomiczny i szerszy od znanych ustawom procedur nadzwyczajnego zaskarżenia rozstrzygnięć wydanych w sprawach indywidualnych. Po czwarte, w ocenie RPO nie ma żadnych wartości konstytucyjnych uzasadniających ograniczenie kon-

stytucyjnego prawa podmiotowego jednostki do przywrócenia stanu konstytucyjności w indywidualnej sprawie.

Zakwestionowany przepis jest wyłączną podstawą prawną wzruszenia prawomocnego mandatu karnego. Zdaniem RPO „środki odwoławcze przewidziane przepisami działu X k.p.w. przysługują wyłącznie w odniesieniu do wyroku sądu pierwszej instancji (apelacja) lub w innych wypadkach wskazanych w ustawie (zażalenie); brak jest szczególnej podstawy prawnej uprawniającej do wniesienia zażalenia na prawomocny mandat karny. Wzruszenie prawomocnego mandatu karnego nie jest również możliwe za pomocą nadzwyczajnych środków zaskarżenia, uregulowanych przepisami rozdziałów 18. i 19. k.p.w. Zarówno bowiem kasacja (w związku z dyspozycją art. 111 k.p.w.), jak i wniosek o wznowienie postępowania (art. 540 i nast. Kodeksu postępowania karnego w zw. z art. 113 § 1 k.p.w.) mogą zostać skutecznie wniesione (*ergo*, rozpoznane) wyłącznie wówczas, gdy postępowanie zostało zakończone wydaniem i uprawomocnieniem się orzeczenia; jak zaś wskazano wyżej, mandat karny orzeczeniem w rozumieniu przepisów k.p.w. nie jest” (zob. też przywołane przez RPO: uchwałę SN z dnia 30 września 2003 r., sygn. I KZP 25/03, OSNKW 2003, nr 9–10, poz. 81 oraz wyrok WSA w Gliwicach z dnia 9 kwietnia 2008 r., sygn. I SA/GI 960/07).

2. W piśmie z dnia 11 lipca 2013 r. Prokurator Generalny wniósł o stwierdzenie, że art. 101 § 1 zdanie pierwsze k.p.w. w zakresie, w jakim nie przewiduje jako podstawy uchylenia prawomocnego mandatu karnego sytuacji, w której Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą przepisu prawnego stanowiącego podstawę ukarania za wykroczenie w postępowaniu mandatowym, jest niezgodny z art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Prokurator Generalny przedstawił argumentację RPO. Podkreślił, że w świetle orzecznictwa konstytucyjnego „brak jest jakichkolwiek podstaw, aby spod działania art. 190 ust. 4 Konstytucji wyłączyć *en bloc* jakiejkolwiek sytuacje, odnoszące się do niekonstytucyjnych przepisów w zależności od tego, jakich działów prawa czy przedmiotu dotyczą”. Tymczasem, należy zauważyć, argumentował Prokurator Generalny, że „zgodnie z art. 32 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, rozstrzygnięcia zapadają w postaci orzeczeń, zarządzeń albo mandatów karnych. Z kolei art. 32 § 2 tegoż kodeksu stanowi, że orzeczenia wydaje się w formie wyroku lub postanowienia, a postanowieniem rozstrzyga się, gdy ustawa nie wymaga wydania wyroku. Tym samym ani środki odwoławcze (apelacja i zażalenie), ani nadzwyczajne środki zaskarżenia (kasacja i wznowienie postępowania) nie znajdują zastosowania w postępowaniu mandatowym. Innymi słowy, w aktualnym stanie prawnym wyłączną podstawą prawną wzruszenia prawomocnego mandatu karnego jest zakwestionowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich przepis art. 101 § 1 zdanie pierwsze

Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. (...) Ustawodawca nieproporcjonalnie i nieracjonalnie ograniczył możliwość wzruszenia prawomocnego mandatu karnego, wyłączając, między innymi, możliwość weryfikacji zasadności nałożenia grzywny w tej postaci w sytuacji, gdy Trybunał Konstytucyjny wyeliminował z porządku prawnego niekonstytucyjny przepis stanowiący podstawę nałożenia tej grzywny na ukaranego”.

3. W piśmie z dnia 27 lutego 2014 r., w imieniu Sejmu, Marszałek Sejmu wniosła o stwierdzenie, że art. 101 § 1 zdanie pierwsze k.p.w. w zakresie, w jakim nie przewiduje uchylenia prawomocnego mandatu karnego, gdy Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą przepisu prawnego, na podstawie którego został nałożony mandat karny, jest niezgodny z art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Marszałek Sejmu podzieliła argumentację RPO. Stwierdziła, że „*de lege lata* nie istnieje możliwość wzruszenia mandatu karnego po następczej trybunalskiej derogacji właściwych przepisów”. Zgadzając się również z poglądem, że uchylenie mandatu karnego jest postępowaniem wznowieniowym w rozumieniu art. 190 ust. 4 Konstytucji, Marszałek Sejmu argumentowała, że „odjęcie prawa do uchylenia mandatu karnego na skutek orzeczenia Trybunału nie znajduje uzasadnienia w świetle innych wartości konstytucyjnych. Przede wszystkim trwałość stanu prawnego ukształtowanego przez nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego nie wymusza szczególnej ochrony. Uchylenie mandatu karnego może co prawda wpływać na sytuację pokrzywdzonego popełnionym wykroczeniem, jednakże nie jest to sytuacja różna od ukarania wyrokiem, zarówno za wykroczenie, jak i przestępstwo. Trzeba również podkreślić, że okoliczności uzasadniające stosowanie postępowania mandatowego nie przemawiają za spetryfikowaniem stanu ukarania. Postępowanie mandatowe opiera się na braku wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu zabronionego i tożsamości sprawcy oraz na zgodzie ukaranego. Trudno jednak uznać, by te okoliczności ważąco wpływały na zasadność ograniczenia prawa do uchylenia mandatu karnego. Zgoda na ukaranie, nie obejmuje akceptacji dla ponoszenia odpowiedzialności na podstawie przepisów prawa, które uchylają postanowieniom ustawy zasadniczej”.

Marszałek Sejmu wskazała, że zakwestionowany w niniejszej sprawie przepis uzyskał nowe brzmienie mocą ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247). Zmiana ta w żaden sposób nie wpływa jednak na bieg niniejszego postępowania.

II

Na rozprawie stawili się przedstawiciele wnioskodawcy, Sejmu i Prokuratora Generalnego. Uczestnicy postępowania podtrzymali stanowiska wyrażone na piśmie oraz udzielili Trybunałowi stosownych wyjaśnień.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot kontroli

Wnioskodawca jako przedmiot kontroli wskazał art. 101 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 395). Przepis ten stanowi: „Prawomocny mandat karny podlega uchyleniu, jeżeli grzywnę nałożono za czyn niebędący czynem zabronionym jako wykroczenie”.

Zakwestionowanemu przepisowi nadano nowe brzmienie mocą ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247; dalej: ustawa z 2013 r.). Nowe brzmienie uzyskały również inne jednostki redakcyjne powiązane merytorycznie z art. 101 § 1 zdanie pierwsze k.p.w. Zmiany wejdą w życie z dniem 1 lipca 2015 r., pozostają jednak bez wpływu na bieg niniejszego postępowania.

2. Problem konstytucyjny

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że podnoszony przez wnioskodawcę brak kompetencji sądu do uchylenia prawomocnego mandatu w następstwie wydania wyroku o hierarchicznej niezgodności norm jest zarzutem naruszenia art. 190 ust. 4 Konstytucji. Istota wniosku inicjującego niniejsze postępowanie sprowadza się bowiem do twierdzenia, że prawodawca za wąsko ukształtował przesłankę uchylenia prawomocnego mandatu w art. 101 § 1 zdanie pierwsze k.p.w. Wskazany w sentencji przepis nie służy restytucji konstytucyjności w postępowaniu mandatowym. W takiej sprawie jak niniejsza wyrok Trybunału Konstytucyjnego dotyczy zakwestionowanego przepisu, a to co w stanowisku wnioskodawcy określono mianem „pominięcie” może być ewentualnie wyeksplikowanym w sentencji lub uzasadnieniu wyroku powodem stwierdzenia niekonstytucyjności.

Problemem konstytucyjnym w niniejszej sprawie jest zbyt wąskie – w kontekście art. 190 ust. 4 Konstytucji – określenie przez prawodawcę przesłanki uchylenia prawomocnego mandatu. Niniejszy wyrok odnosi się wyłącznie do art. 101 § 1 zdanie pierwsze *in fine* k.p.w., a mianowicie do słów: „za czyn niebędący czynem zabronionym jako wykroczenie”. Przesłanka ta pozbawia

ukaranego prawa do uchylenia prawomocnego mandatu wydanego na podstawie aktu normatywnego, o którego niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą orzekł Trybunał Konstytucyjny.

Niniejszy wyrok w żadnej mierze nie odnosi się natomiast do oceny konstytucyjności samej instytucji uchylenia prawomocnego mandatu oraz trybu postępowania sądu powszechnego. Poza zakresem rozważań Trybunału Konstytucyjnego pozostaje w szczególności art. 101 § 1 zdanie pierwsze *in principio* k.p.w. (stanowiący, że „prawomocny mandat karny podlega uchyleniu”), a także legitymacja wnioskodawcy, termin oraz procedury właściwe dla sądu powszechnego.

3. Wzorzec kontroli

3.1. Jako wzorzec kontroli wnioskodawca wskazał art. 190 ust. 4 Konstytucji. Przepis ten był przedmiotem rozważań w orzecznictwie konstytucyjnym (zob. m.in. wyroki TK z dnia: 9 czerwca 2003 r., sygn. SK 5/03, OTK ZU 2003, nr 6/A, poz. 50; 27 października 2004 r., sygn. SK 1/04, OTK ZU 2004, nr 9/A, poz. 96; 28 listopada 2006 r., sygn. SK 19/05, OTK ZU 2006, nr 10/A, poz. 154; 20 listopada 2009 r., sygn. SK 6/09, OTK ZU 2009, nr 9/A, poz. 137 oraz postanowienie z dnia 2 marca 2004 r., sygn. S 1/04, OTK ZU 2004, nr 3/A, poz. 24).

Odsyłając do swych wcześniejszych rozstrzygnięć, Trybunał Konstytucyjny przypomina różnicę między postępowaniem zmierzającym do wzruszenia orzeczenia wydanego na podstawie przepisów uznanych za niezgodne z Konstytucją a postępowaniem zmierzającym do rozpoznania sprawy w granicach, jakie określa ustawowa podstawa wznowienia. W pierwszym wypadku chodzi o konstytucyjne prawo podmiotowe do uzyskania nowego orzeczenia opartego na stanie prawnym powstałym w następstwie negatywnego wyroku TK. W pozostałych wypadkach żądanie wznowienia postępowania stanowi ustawowo uregulowane narzędzie wzruszania prawomocnych rozstrzygnięć, które nie jest instytucją o randze konstytucyjnej (przywołany wyżej wyrok o sygn. SK 1/04). Trybunał podtrzymuje pogląd, zgodnie z którym „wznowienie postępowania», o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji, jest pojęciem autonomicznym, konstytucyjnym, niemającym tak technicznego charakteru (z uwagi na brak regulacji przesłanek na szczeblu konstytucyjnym), jak pojęcie «wznowienia», jakim posługują się poszczególne procedury regulowane ustawami zwykłymi i dotyczy *en bloc* postępowania sanacyjnego” (postanowienie TK o sygn. S 1/04).

Prawodawca nie może przekreślić prawa podmiotowego z art. 190 ust. 4 Konstytucji, z którego „wynika zakaz kształtowania procedur restytucyjnych w sposób pozostawiający sytuację, w których zainteresowany nie ma środka prawnego umożliwiającego ponowne rozpatrzenie sprawy zakończonej wcze-

śniej rozstrzygnięciem opartym na niekonstytucyjnym przepisie. Artykuł 190 ust. 4 Konstytucji powinien być traktowany jako norma formułująca «obowiązek efektywnej implementacji» (...). Z autonomicznego charakteru pojęć użytych w art. 190 ust. 4 Konstytucji wynika także, że dostosowując przepisy regulujące poszczególne procedury do treści art. 190 ust. 4 Konstytucji, ustawodawca nie jest związany konstrukcjami przyjętymi w obowiązujących dotychczas przepisach. Wprost przeciwnie – przepis ten należy odczytywać jako nakaz szczególnego uregulowania w przepisach właściwych dla danego postępowania zasad i trybu tzw. sanacji konstytucyjności orzeczeń w sprawach indywidualnych. (...) Z art. 190 ust. 4 Konstytucji wynika konstytucyjne prawo podmiotowe. Można je określić jako prawo do skorzystania ze środków proceduralnych zmierzających do wydania w zakończonej sprawie nowego rozstrzygnięcia, opartego na stanie prawnym ukształtowanym wskutek wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. (...) Prawo to nie ma charakteru absolutnego. Jego granice wyznacza nie tylko przepis je kreujący (art. 190 ust. 4 Konstytucji), ale także inne zasady i wartości rangi konstytucyjnej, w szczególności wskazane w art. 31 ust. 3 Konstytucji” (wyrok TK o sygn. SK 19/05).

3.2. Z mocy art. 190 ust. 4 w zw. z art. 190 ust. 1 i 3 Konstytucji na poziomie konstytucyjnym przesądzona została skuteczność wyroków Trybunału Konstytucyjnego w czasie, zarówno w sferze stanowienia, jak i w sferze stosowania prawa. Z orzeczeniem o hierarchicznej niezgodności norm wiąże się skutek w postaci utraty przez nie mocy obowiązującej. Skutek ten sam w sobie nie unieważnia dokonanych – na podstawie normy hierarchicznie niezgodnej z normą wyższego rzędu – czynności konwencjonalnych, nie unieważnia także ani nie ubezskutecznia wytworów tychże czynności (por. wyrok z dnia 25 lipca 2013 r., sygn. P 56/11, OTK ZU 2013, nr 6/A, poz. 85 i cytowane tam orzecznictwo). Utrata mocy obowiązującej przez normę hierarchicznie niezgodną z normą wyższego rzędu powoduje jednakże ukształtowanie się nowego stanu prawnego, w którym organy władzy publicznej w następstwie wznowienia, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji, stosując konstytucyjne normy intertemporalne i wykorzystując wszystkie instrumenty będące do ich dyspozycji oraz kompetencje im przysługujące, zobowiązane są rozstrzygnąć sprawę na nowo bez odwoływania się do normy, która utraciła moc obowiązującą.

3.3. Sejm wyraził pogląd, zgodnie z którym granice konstytucyjnego prawa do wznowienia postępowania są wyznaczane nie tylko przez art. 190 ust. 4, ale także przez inne zasady i wartości rangi konstytucyjnej, a w szczególności przez te wskazane w art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że w wypadku kontroli aktu normatywnego z art. 190 ust. 4 Konstytucji *a casu ad casum* należy rozważyć konieczność odwołania się do art. 31 ust. 3 Konstytucji jako związkowego wzorca kontroli.

Uwzględnienie przewidzianych w tym przepisie wymogów przydatności, niezbędności i proporcjonalności *sensu stricto* wprowadzonych przez prawodawcę ograniczeń jest logiczną konsekwencją ugruntowania się w orzecznictwie stanowiska, że art. 190 ust. 4 Konstytucji jest źródłem prawa podmiotowego. Nieuwzględnienie art. 31 ust. 3 Konstytucji podważałoby gwarancyjną funkcję art. 190 ust. 4 Konstytucji oraz prowadziłoby do osłabienia oddziaływania wyroków Trybunału Konstytucyjnego w procesie stosowania prawa. W orzecznictwie konstytucyjnym ugruntowany jest ponadto pogląd, zgodnie z którym w wypadku sformułowania zarzutu naruszenia konstytucyjnych praw podmiotowych art. 31 ust. 3 Konstytucji jest koniecznym dopełnieniem przepisu – wzorca gwarantującego naruszone prawo podmiotowe (zob. wyroki TK z dni: 6 grudnia 2011 r., sygn. SK 3/11, OTK ZU 2011, nr 10/A, poz. 113; 20 listopada 2002 r., sygn. K 41/02, OTK ZU 2002, nr 6/A, poz. 83; 27 maja 2002 r., sygn. K 20/01, OTK ZU 2002, nr 3/A, poz. 34; 14 czerwca 2004 r., sygn. SK 21/03, OTK ZU 2004, nr 6/A, poz. 56; 25 lipca 2006 r., sygn. P 24/05, OTK ZU 2006, nr 7/A, poz. 87).

Niewskazanie w *petitum* i uzasadnieniu wniosków pytań prawnych albo skarg konstytucyjnych art. 31 ust. 3 Konstytucji jako wzorca kontroli nie stoi temu na przeszkodzie. Związanie Trybunału Konstytucyjnego wnioskiem, pytaniem prawnym czy skargą konstytucyjną nie może prowadzić do sytuacji, w której ocena prawodawczej ingerencji w konstytucyjne prawo podmiotowe miałaby być dokonywana w oderwaniu od istotnych dla treści i granic tego prawa pozostałych przepisów konstytucyjnych oraz *acquis constitutionnel* (zob. wyrok o sygn. P 56/11 oraz powołane tam orzecznictwo i piśmiennictwo).

Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że odwołanie się do art. 31 ust. 3 Konstytucji, jako związkowego wzorca kontroli, zależy od problemu konstytucyjnego występującego w konkretnej sprawie. Artykuł 190 ust. 4 Konstytucji – z jednej strony – nakłada na prawodawcę obowiązek wprowadzenia ustawowej regulacji prawa do wznowienia postępowania, z drugiej zaś – upoważnia do ustawowego określenia trybu i zasad postępowania wznowieniowego. Naruszenie art. 190 ust. 4 Konstytucji może zatem polegać albo na ustawowym wyłączeniu konstytucyjnego prawa, albo na wprowadzeniu niedopuszczalnych ograniczeń w realizacji tegoż prawa.

Z pierwszą sytuacją mamy do czynienia wtedy, gdy ustawa albo zakazuje wprost, albo nie przewiduje w ogóle wznowienia postępowania po wyroku o hierarchicznej niezgodności norm. Właściwym wzorcem kontroli konstytucyjności ustawy powinien być wówczas art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Druga sytuacja występuje wtedy, gdy ustawowe przepisy, choć upoważniają do wznowienia postępowania, to jednak „na zasadach i w trybie” ograniczającym konstytucyjne prawo podmiotowe. Właściwym wzorcem kontroli jest wówczas art. 190 ust. 4 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Wprowadzone przez prawodawcę „zasady i tryb” realizacji konstytucyjnego prawa do wznowienia

winny odpowiadać wymogom konstytucyjnego testu dozwolonych ograniczeń praw podmiotowych.

3.4. W niniejszej sprawie wzorcem kontroli jest art. 190 ust. 4 Konstytucji.

4. Ocena konstytucyjności zakwestionowanego aktu normatywnego

4.1. Ocena zgodności aktu normatywnego z art. 190 ust. 4 Konstytucji, w sprawie takiej jak niniejsza, wymaga udzielenia kolejno odpowiedzi na następujące pytania: 1) Czy zakwestionowany przepis odnosi się do wyroku, decyzji lub innego rozstrzygnięcia w rozumieniu art. 190 ust. 4 Konstytucji?; 2) Czy na gruncie zakwestionowanej części aktu normatywnego lub innego aktu mającego odpowiednie zastosowanie *de lege lata* możliwe jest wznowienie postępowania w rozumieniu art. 190 ust. 4 Konstytucji?; 3) Czy ograniczenie konstytucyjnego prawa z art. 190 ust. 4 Konstytucji spełnia wymagania stawiane przez konstytucyjny test dozwolonych ograniczeń praw podmiotowych (tj. wymóg przydatności, niezbędności i proporcjonalności *sensu stricto* – szerzej o jego rozumieniu zob. wyrok o sygn. P 56/11).

4.2. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że prawomocny mandat karny jest „innym rozstrzygnięciem” w rozumieniu art. 190 ust. 4 Konstytucji. Przemawiają za tym wcześniejsze ustalenia Trybunału Konstytucyjnego dotyczące istoty, specyfiki i konstytucyjnej kwalifikacji postępowania mandatowego. Postępowanie to ma charakter karny w szerokim znaczeniu, a jego celem jest ustalenie odpowiedzialności prawnej osoby obwinionej o popełnienie czynu będącego wykroczeniem. Mandat karny jest *sui generis* (zastępczym) rozstrzygnięciem o odpowiedzialności jednostki i dotyczy jej praw i wolności. Uchylenie mandatu jest zaś nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia i szczególną instytucją k.p.w., gdyż dotyczy prawomocnych mandatów karnych, a ponadto – w odróżnieniu od wcześniejszych etapów postępowania mandatowego – jest postępowaniem sądowym (szerzej zob. wyrok TK z dnia 18 maja 2004 r., sygn. SK 38/03, OTK ZU 2004, nr 5/A, poz. 45). W istotnym dla niniejszej sprawy zakresie wyrok o sygn. SK 38/03 jest aktualny pomimo zmian w postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

4.3. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że ani zakwestionowany przepis, ani żaden inny przepis k.p.w. nie dają podstaw do uchylenia prawomocnego mandatu karnego z tej tylko przyczyny, że został on wydany na podstawie normy uznanej następnie za hierarchicznie niezgodną z normą wyższego rzędu. Należało bowiem uwzględnić, co następuje:

Po pierwsze, prawodawca nie przewidział mechanizmu uchylenia prawomocnego mandatu karnego na podstawie przesłanki, o której mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji. Zaskarżony przepis – w obowiązującym i badanym brzmieniu

– ogranicza się jedynie do wypadku, w którym grzywnę nałożono za „czyn niebędący czynem zabronionym jako wykroczenie”. Okoliczność taka występuje, jak przyjmuje się w doktrynie, gdy grzywnę nałożono za zachowanie prawnie obojętne albo zachowanie będące przestępstwem albo wykroczeniem skarbowym (zob. T. Grzegorzczak, Komentarz do Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, Warszawa 2012, s. 353; D. Świecki, Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia, Warszawa 2012; T. Krawczyk, Postępowanie w przedmiocie uchylenia prawomocnego mandatu karnego na gruncie kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2009, nr 3, s. 190–191).

Po drugie, specyfika postępowania mandatowego oraz zasady nabycia przez mandat karny cechy prawomocności powodują (zob. cyt. wyrok o sygn. SK 38/03), że ukaranemu nie mogą przysługiwać środki odwoławcze, którymi na gruncie postępowania w sprawach o wykroczenia są apelacja (art. 103 § 2 k.p.w.) i zażalenie (art. 103 § 3 k.p.w.). Pierwszy ze środków przysługuje bowiem od wyroku pierwszej instancji, drugi zaś – w wypadkach wskazanych w ustawie. Trafnie też uczestnicy postępowania wskazują na brak podstaw do wniesienia kasacji (art. 110 § 1 k.p.w.). Ukarany mandatem karnym nie ma zatem żadnych środków procesowych, by osiągnąć cel w postaci rozstrzygnięcia sprawy na podstawie stanu prawnego po wyeliminowaniu niekonstytucyjnych przepisów.

Po trzecie, przy uzasadnieniu specyfiki postępowania mandatowego oraz szczególnego charakteru mandatu jako rozstrzygnięcia, w orzecznictwie sądowym przyjmuje się, że „nie jest dopuszczalne wznowienie postępowania mandatowego, ani postępowania przeprowadzonego na podstawie art. 101 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (...) i zakończonego wydaniem postanowienia o odmowie uchylenia mandatu karnego, ponieważ orzeczenie to nie kończy prawomocnie postępowania sądowego w rozumieniu art. 113 § 1 k.p.s.w. w zw. z art. 540 § 1 *in principio* k.p.k.” (uchwała SN z dnia 30 września 2003 r., sygn. I KZP 25/03, OSNKW 2003, nr 9–10, poz. 81).

Po czwarte, uchylenie prawomocnego mandatu nie jest również możliwe w trybie nadzoru nad postępowaniem mandatowym. W orzecznictwie sądowo-administracyjnym trafnie przyjęto bowiem, że organ nadzoru, o którym mowa w art. 102 k.p.w., może stosować tylko takie środki, które mieszczą się w pojęciu nadzoru i są przyznane wyraźnie przez ustawę. Przyjęcie przeciwnego rozumowania prowadziłoby do naruszenia zasady podziału kompetencji organów władzy publicznej, a w konsekwencji tego mogłoby naruszać zasadę legalizmu (wyrok NSA z dnia 30 sierpnia 2011 r., sygn. II GSK 811/10). Przepisy ustawy nie przewidują kompetencji do uchylenia prawomocnego mandatu przez organ nadzorczy. Zastrzegają taką możliwość wyłącznie dla sądu właściwego w rozumieniu art. 101 k.p.w. (wyrok WSA w Białymstoku z dnia 19 czerwca 2008 r., sygn. II SA/Bk 182/08).

W obowiązującym stanie prawnym wznowienie postępowania, w rozumieniu art. 190 ust. 4 Konstytucji, możliwe jest natomiast wtedy, gdy ukarany odmówił przyjęcia mandatu albo nie opłacił mandatu zaocznego w terminie. Nie dochodzi bowiem wówczas do uprawomocnienia się mandatu, nie występuje ujemna przesłanka procesowa z art. 5 § 1 k.p.w., a sprawę kieruje się do sądu (art. 98 § 5 i art. 99 k.p.w.). Postępowanie sądowe można zaś wznowić na korzyść strony, jeżeli Trybunał Konstytucyjny orzeknie o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą przepisu prawnego, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie.

4.4. Odnosząc się do problematyki spełnienia wymogów stawianych przez konstytucyjny test dozwolonych ograniczeń praw podmiotowych, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że prawodawca naruszył istotę art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Osoba ukarana mandatem karnym, który się uprawomocnił, nie może bowiem skorzystać z żadnego środka proceduralnego zmierzającego do wydania w zakończonej sprawie nowego rozstrzygnięcia, opartego na stanie prawnym ukształtowanym wskutek wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. W warunkach niniejszej sprawy nie doszło zatem do wprowadzenia ograniczeń w odniesieniu do „zasad” lub „trybu” wznowienia postępowania, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji, ale do całkowitego ustawowego pozbawienia jednostki możliwości realizacji jej konstytucyjnego prawa.

W stanie prawnym, w którym ingerencja prawodawcza w wykonywanie konstytucyjnego prawa podmiotowego jest tak duża, że dotyczy istoty tegoż prawa, co przekreśla tym samym sens ochrony konstytucyjnej, nie jest konieczne badanie przydatności, niezbędności i proporcjonalności *sensu stricto*. Prawodawca przekroczył bowiem ramy wyznaczone przez art. 190 ust. 4 Konstytucji. Tym samym naruszona została instytucjonalna gwarancja skuteczności wyroków Trybunału Konstytucyjnego.

4.5. Podsumowując, art. 101 § 1 zdanie pierwsze *in fine* k.p.w. nie gwarantuje możliwości przywrócenie stanu konstytucyjności po uprawomocnieniu się mandatu karnego i narusza normę konstytucyjną wskazaną w sentencji niniejszego wyroku.

5. Skutki wyroku

Wyrok o hierarchicznej niezgodności norm skutkuje utratą mocy obowiązującej (art. 190 ust. 3 Konstytucji) i podlega wykonaniu tak przez organy stanowiące, jak i stosujące prawo (por. wyrok o sygn. SK 38/03). Do czasu odpowiedniej zmiany prawodawczej, ciężar zapewnienia zgodności z Konstytucją regulacji ustawowej będzie spoczywać na sądach powszechnych. Sądy te –

wykorzystując wszystkie dostępne instytucje prawne, dyrektywy wykładni i ugruntowane w polskiej kulturze prawnej wnioski prawnicze – będą konstytucyjnie zobowiązane do zapewnienia prawidłowego i niezakłóconego stosowania nadzwyczajnego środka zaskarżenia, jakim jest uchylenie prawomocnego mandatu, w tym do umożliwienia beneficjentom konstytucyjnego prawa podmiotowego uchylenia prawomocnego mandatu karnego zgodnie z art. 190 ust. 4 Konstytucji. Artykuł 190 ust. 4 Konstytucji będzie wówczas bezpośrednio stosowaną podstawą prawną uchylenia mandatu w procedurze określonej w art. 101 k.p.w.

W tym stanie rzeczy Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.

Wyrok TK z dnia 15 lipca 2014 r., sygn. K 23/13.